

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В
ЯПОНСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4 курсу бакалаврату

освітньої програми

**«Японська мова і література та переклад,
англійська мова»»,**

спеціальність – 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша-
японська

П'янківська Дар'я Сергіївна

Науковий керівник:

к. філол. н., доц. Юлія КУЗЬМЕНКО

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри мов і літератур

Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

протокол №14 від «5» червня 2024 року

завідувач кафедри

д.філол.н, доц. Наталя ІСАЄВА

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	6
1.1. Теоретичні аспекти розуміння гендеру та стереотипу.....	6
1.2. Соціально-економічне та правове становище жінок в історії Японії.....	16
1.3. Гендерні стереотипи в мовній картині світу.....	21
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ЯПОНСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	25
2.1. Графічне вираження гендерних стереотипів в японській мові	25
2.2. Репрезентація жінок в лексиці та сталих виразах японської мови	30
2.3. Вербалізація гендерних стереотипів в японськомовному художньому дискурсі на основі роману Ігараші Такахіси «Вставай!» スタンドアップ! ...	43
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Дослідження присвячено питанню вербалізації гендерних стереотипів у японськомовному художньому дискурсі.

Гендерні стереотипи – це внутрішні установки щодо місця чоловіка і жінки в суспільстві, їх функцій і соціальних завдань. Вони утверджені традиціями, соціальними нормами, медіа та мовою. Ці стереотипи впливають на усі аспекти нашого життя, такі як родинні ролі, професійні обов'язки, характерні риси особистості, інтереси, смаки тощо. Іншими словами вони глибоко впливають на те, ким люди є та на їхні можливості в суспільстві.

У зв'язку з розвитком сучасного суспільства та змінами у сприйнятті гендерних ролей останнім часом спостерігається зростання інтересу до дослідження гендерних стереотипів у японській мові та дискурсі. Ці проблеми досліджувалися такими вченими, як Наоко Такемару, Суміюкі Юкава, Масамі Сайто, Шігеко Окамото, Сачіко Іде, Міяко Іноуе, Масако Іноуе, Енн Еллісон, Харуко Кук, Лівія Моннет, Наомі Квінн тощо.

У сучасній лінгвістиці існує тенденція досліджувати, як сама людина впливає на мову, якою вона користується, та як у мові відображаються та відтворюються соціокультурні аспекти. Виявлення цієї взаємодії між людиною і мовою, а також розуміння того, як гендерні стереотипи впливають на мовленнєву практику, є важливими для розвитку сучасної лінгвістики. Такий підхід допомагає розкрити тонкі взаємозв'язки між мовою, культурою та соціальними реаліями.

У нашому дослідженні поняття "гендер" використовується для підкреслення соціальних складових статі, які закріплені в японській лінгвокультурі. Ці аспекти мають значний вплив на спосіб самоідентифікації та поведінку носіїв японської мови та культури в різних сферах життя.

Актуальність дослідження гендерних стереотипів у японськомовному художньому дискурсі зумовлена загальним інтересом сучасних лінгвістів до антропоцентричних аспектів мови та мовлення. В сучасному суспільстві

спостерігається посилення уваги до питань гендерної рівності та боротьби з дискримінацією на основі гендерних ознак. Гендерні стереотипи, що виникають у суспільному уявленні про ролі чоловіка і жінки, особливо привертають увагу у художньому дискурсі, оскільки він відтворює різноманітні аспекти міжособистісних відносин та соціокультурні контексти.

Японська мова, яка має свою унікальну систему писемності та високорозвинуту літературну традицію, надає можливість досліджувати вербалізацію гендерних стереотипів на рівні мовленнєвих засобів. Виявлення цих стереотипів у японському художньому тексті дозволить краще зрозуміти, як вони утверджуються та відтворюються через мовні конструкції та семантичні зв'язки. Такий аналіз не лише сприятиме розкриттю культурних особливостей японського суспільства, а й має потенційно значущі наслідки для розробки стратегій міжкультурного діалогу та співробітництва в контексті гендерної проблематики.

Мета дослідження – дослідити вербалізацію гендерних стереотипів в японськомовному художньому дискурсі.

Поставлена мета передбачає такі **завдання**:

- визначити поняття гендеру та гендерного стереотипу та ідентифікувати їх в мові;
- охарактеризувати становище жінок в історії Японії;
- дослідити особливості вербалізації гендерних стереотипів в сучасній японській мові;
- охарактеризувати особливості вербалізації гендерних стереотипів в сучасному японськомовному художньому дискурсі, на основі фрагментів тексту з роману «スタンドアッ!》 Ігараші Такахіси.

Об'єкт дослідження – гендерні стереотипи в японській мові.

Предмет дослідження – вербалізація гендерних стереотипів в японськомовному художньому дискурсі.

Методи дослідження. Для виконання поставленої мети та завдань були обрані такі методи дослідження: загальнонаукові методи: дедукція, аналіз, описовий метод; спеціальні лінгвістичні методи: дискурс-аналіз, структурний аналіз, функціональний аналіз; метод суцільної вибірки.

Практичне значення: Результати дослідження допоможуть краще зрозуміти, як гендерні стереотипи відображаються та репродукуються у японській культурі через мову та художній дискурс. Робота може бути використана в навчальних програмах як джерело для студентів та дослідників, що вивчають японську мову, літературу, культуру, а також гендерні студії. Результати дослідження можуть бути корисними для культурного обміну між Японією та іншими країнами, сприяючи кращому взаєморозумінню гендерних практик та культурних нюансів. Розуміння гендерних динамік у японському художньому дискурсі може мати важливий вплив на політичні та соціальні ініціативи, спрямовані на підвищення свідомості про гендерну рівність та боротьбу зі стереотипами.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто теоретичні засади досліджень гендеру та гендерних стереотипів; проаналізовано становище жінок в минулому та у сучасній Японії; досліджено способи вербалізації гендерних стереотипів у японській мові. Другий розділ присвячено аналізу та характеристиці вербалізації гендерних стереотипів у японській писемності, лексиці, фразеології та в художній літературі.

РОЗДІЛ 1: ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Теоретичні аспекти розуміння гендеру та стереотипу

Термін гендер виник не так давно. Саме слово «гендер» (англ. "gender") спочатку використовувалося в мовознавстві та біології для вказівки на граматичну чи біологічну категорію статі. Активні згадки про нього почали з'являтися лише в другій половині 20 століття, а саме в 1960-х роках. Слово «гендер» почало використовуватися в соціології на позначення соціальних ролей людей на основі їх статі. Це поняття досліджувалося на міждисциплінарному рівні такими науками, як соціологія, психологія, політологія, педагогіка, філософія, лінгвістика та багатьма іншими. Врешті-решт, цей концепт став ключовим у жіночих дослідженнях та феміністичній теорії. Його детальне вивчення дозволило виявити низку стереотипів, які ґрунтувалися на статевій ознаці, та призводили до соціальної нерівності та дискримінації.

Роберт Столлер, відомий американський психоаналітик і дослідник гендерної ідентичності, зробив значний внесок у розуміння поняття гендеру. Саме він увів цей термін у науковий обіг у його сучасному розумінні. На відміну від своїх попередників, він розглядав гендер як соціальну роль, яка визначається культурними та соціальними чинниками, а не тільки біологічною статтю. Основна його ідея полягає в тому, що гендерна ідентичність та поведінка формуються під впливом соціальних очікувань, норм і стереотипів, які пов'язані зі статевою приналежністю [44]. Іншими словами, науковець наголошував на тому, що поняття «гендер» – це не лише про біологічні відмінності, а й про відповідні гендерні ролі.

Розквіт терміну «гендер» та частота його вживання, як стверджують у своїй статті "The Concept of 'Gender' According to Different Approaches" професорка англійської філології Нідхам Хамед та докторка філософії Асіль Мухаммад Фаїк Шукр, припав на другу хвилю феміністичного руху, який

привернув увагу громадськості до статевого розподілу в суспільстві та до соціальної нерівності, що утворилася в результаті цього поділу [41].

Феміністка Джудіт Батлер, американська дослідниця, яку в США називають «однією з найвидатніших філософинь і критикинь сучасності», також досліджувала поняття гендеру. У своїй книзі «Гендерний клопіт: Фемінізм і підрив індивідуальності» ("Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity") авторка стверджує, що гендер є соціально конструйованим і нестійким явищем, а не біологічною ознакою [25]. Вона зазначає, що люди не мають з народження набору фіксованих якостей та характеристик, притаманних їм від природи. Батлер аргументує, що гендерне самоідентифікування формується та утримується через повторювані соціальні та культурні процеси, тобто через оточення людини та їхній взаємовплив. Також дослідниця пише про утворення гендерних ролей, накладених суспільством людям, ґрунтуючись на їхній статі, за допомогою мовленнєвих конструкцій та певних дій, які стають частиною соціальних норм, слідуючи яким люди будують своє подальше життя.

У підручнику «Основи теорії гендеру» українські вчені описують гендер як «змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стиля життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [12].

Камінська Н. В., Чернявський С. С. та Перунова О. С у своїй лекції «Засади розуміння гендеру та гендерної рівності» розглядали різницю між біологічною статтю та гендером у суспільстві [7]. Вони зазначали, що біологічна стать визначається при народженні і ґрунтується на анатомічних та біологічних характеристиках, таких як будова статевих органів, репродуктивна система та хромосомний набір. Натомість, гендер є соціальною конструкцією, яка формується культурою та суспільством.

Таким чином можна зробити висновок, що гендер визначається як конструкт, що формується під впливом культурних та соціальних процесів і відрізняється від біологічної статі, яка визначається генетичними, анатомо-фізіологічними характеристиками і дітородними функціями.

Гендер утворює стереотипи шляхом очікування від жінок та чоловіків виконання конкретних соціальних ролей у суспільстві.

Оксфордський словник англійської мови пояснює стереотип як «широко розповсюджений, фіксований та спрощений образ або уявлення про певних людей чи про певні речі» [38].

Дж. Хілтон і В. Гіппель підкреслюють, що стереотипи – це «мисленнєві репрезентації реальних відмінностей між групами [...], що дозволяють легше та ефективніше обробляти інформацію» [41].

Алла Борисюк, професор кафедри психології та соціології, вказує, що стереотип – це «стійкий і спрощений образ людини або явища, сформований під впливом соціуму або власного досвіду; те, що повторюється, що наслідують і чого дотримуються» [1].

Стереотипи спрощують процес побудови образів та уявлень про реальний світ, створюючи більш загальні, зрозумілі та упорядковані припущення. Вони утворюються як спосіб пояснення і розуміння взаємовідносин між соціальними групами (наприклад чому певні групи поведуться певним чином або мають певні риси). Стереотипи формуються під впливом соціального контексту (культурні норми, історія взаємодій між групою) та когнітивних процесів (обмеження уваги, пам'яті, сприйняття).

Стереотипи можуть призводити до великих чи незначних непорозумінь між людьми через хибне, перебільшене чи надмірно спрощене уявлення про певну групу суспільства. Згідно з книгою "Stereotypes as Explanations: The Formation of Meaningful Beliefs about Social Groups" авторства Крейга МакГарті, Вінсента І. Ізербіта та Рассела Спірса, стереотипи можуть мати кілька негативних наслідків для індивідів та суспільства загалом:

1. Посилення соціальних нерівностей: стереотипи можуть виправдовувати існуючі соціальні структури та відносини влади, що підтримують нерівність і дискримінацію. Наприклад, стереотипи про «лінивих безробітних» можуть зменшувати суспільну підтримку соціальних програм, які допомагають людям знайти роботу.

2. Перешкоди для міжгрупового взаєморозуміння: Стереотипи можуть ускладнювати або перешкоджати міжгруповому спілкуванню та взаєморозумінню, сприяючи конфліктам і міжгруповій напруженості.

3. Обмеження особистих та професійних можливостей: Стереотипи можуть негативно впливати на сприйняття компетенцій та можливостей окремих осіб на основі їхньої приналежності до певної групи, що може призводити до дискримінації в наймі, кар'єрному рості або освіті.

4. Внутрішнє сприйняття та самооцінка: Стереотипи можуть впливати на те, як люди бачать себе та свої можливості. Внутрішнє сприйняття негативних стереотипів може знизити самооцінку та амбіції осіб зі стигматизованих груп.

5. «Самосправджувані пророцтва»: Стереотипи можуть сприяти поведінці, яка відповідає очікуванням, на основі цих стереотипів, що призводить до підтвердження та посилення стереотипних уявлень [45].

Отже, стереотипи мають певні адаптивні та пояснювальні функції, створені для спрощення розуміння функціонування світу, проте несуть за собою багато проблем, тим самим значно погіршуючи якість життя суспільства. Важливо визнати їх та уникнути їхніх потенційно шкідливих наслідків, підходячи до сприйняття конкретної групи людей чи явищ більш свідомо.

Існує кілька видів стереотипів. Серед них одними з найпоширеніших є гендерні стереотипи.

Гендерні стереотипи – це загальноприйняті уявлення про те, якими повинні бути чи не бути жінки та чоловіки. Вони стосуються певної поведінки, гендерних ролей, зовнішнього вигляду та персональних характеристик людини, та обумовлені її біологічною статтю. «Гендерні стереотипи є культурно та історично відносними; їх значення та інтерпретація залежать від багатьох

соціальних факторів, таких як клас, вік, раса, етнос та інше» [19]. Загалом їх можна поділити на чотири групи:

1. «стереотипи маскулінності-фемінності»
2. «стереотипи поєднання сімейних і професійних ролей відповідно до статі»
3. «стереотипи професійної діяльності чоловіків і жінок»
4. «гендерні стереотипи зовнішності». [14]

Перший тип стереотипів визначає сукупність поведінкових та психічних рис, які притаманні жінкам та чоловікам. Їх називають «фемінністю» та «маскулінністю» або ж «жіночністю» та «чоловічністю».

«Фемінність – це характеристики, пов’язані з жіночою статтю, характерні форми поведінки, очікувані від жінки в певному суспільстві, або соціально виражені позиції, внутрішньо присутні жінці, на думку суспільства» [17, ст. 317]. Маскулінність – це сукупність соціальних уявлень про те, чим є чоловік, які якості йому приписуються. Наприклад, традиційними є уявлення про те, що чоловіки мають бути сильними, рішучими, активними, незалежними, ніколи не проявляти емоцій, у той час як жінки повинні бути гарними, м’якими, турботливими, пасивними, емоційними та покірними [16]. Тобто, поняття фемінності та маскулінності тримають в собі опис ідеальних жінок та чоловіків. Ці поняття закладаються ще з раннього дитинства батьками та соціумом: наприклад, іграшки та одяг в дитячих магазинах розділені за гендером (хлопчики граються машинками, а дівчата ляльками; хлопчики носять блакитний, а дівчата рожевий одяг тощо). Усе, що не підходить під них, в основному прийнято вважати ненормальним, неприродним та неправильним.

Другий тип стереотипів стосується розподілу гендерних ролей між жінками та чоловіками у сімейному та професійному середовищі. Гендерні ролі – це сукупність соціальних норм, очікувань і поведінкових моделей, які суспільство асоціює з чоловіками та жінками відповідно до своїх звичаїв. Через розподіл ролей, де «чоловік – годувальник, а жінка – берегиня вогнища», передбачається, що чоловіки мають будувати кар’єру та заробляти гроші, а жінки

займатися побутом та народженням і вихованням дітей. У 2018 році Українським інститутом соціальних досліджень у межах міжнародного проекту "Health behaviour school-aged children" було проведено опитування підлітків на тему «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді». Результати показали, що значна частина опитуваних, особливо хлопців, згодні з традиційними уявленнями про гендерні розподіл ролей жінок та чоловіків та підтримують гендерні стереотипи. А саме, 30,9% хлопців (майже третина) та 17% дівчат дотримуються думки, що отримувати вищу освіту необхідно більше синам, ніж донькам. На питання, хто має бути головним у прийнятті рішень, 40,7% хлопців та 26,6% дівчат відповіли, що батько має мати більше влади, ніж мати. 28,0% хлопців та 14,0% дівчат (у два рази менше) вказали, що хлопчикам важливіше навчатися в школі. 43,2% хлопців та 11,6% дівчат вважають хлопців кращими лідерами за жінок. 44,0% хлопців та 30,5% дівчат погоджуються з тим, що для жінок в пріоритеті має бути стати гарною мамою та дружиною, а не професійна кар'єра. Загалом, 55,6% опитуваних висловили згоду з одними з цих стереотипних висловлювань. Проте, показники значно кращими ніж у минулому [6].

У межах саме сімейної сфери ролі, які приписуються жінкам та чоловікам, також відрізняються, і також опираються на стереотипи. Жінки, як господині, мають готувати їжу, прибирати в будинку, прасувати білизну та мити посуд, доглядати за дітьми та за родичами похилого віку, у той час як чоловіки, годувальники сім'ї, повинні заробляти гроші та займатися ремонтом в домі. Однак, побутоє думка, що у сім'ях, де працюють і чоловік, і жінка, хатня робота все рівно має виконуватися жінкою, адже це «не чоловіча справа». Такий розподіл обов'язків є надзвичайно виснажливим для жінок, адже крім своєї основної роботи, жінки відпрацьовують ще так звану «другу зміну» вдома. Керолайн Кріадо Перес у своїй книзі «Невидимі жінки» зазначає, що «у всьому світі на частку жінок припадає 75% неоплачуваної домашньої роботи. Щодня вони витрачають на неї від трьох до шести годин, тоді як чоловіки – у середньому від пів години до двох годин. «Зростання частки жінок на ринку праці не

супроводжується збільшенням внеску чоловіків у виконання домашніх обов'язків – просто збільшується тривалість робочого дня жінок». [10, ст. 97] Такий об'єм роботи, а також часте його знецінення близькими та суспільством, призводить до стресу, відсутності здорового відпочинку, емоційного вигорання, депресії та неможливості до самореалізації [10, ст. 100].

Третій тип стереотипів стосується місця жінок та чоловіків у професіях. Прийнято вважати, що для чоловіків характерні такі види діяльності, які пов'язані з керівництвом та організацією, а жінкам, «покірним від природи», з виконанням та обслуговуванням. Таким чином виникають стереотипи про «чоловічі» та «жіночі» професії [13].

«Жінки займають близько 80 % робочих місць в освіті, охороні здоров'я і соціальній сфері, приблизно стільки ж місць у готельному та ресторанному бізнесі, більше половини місць в оптовій та роздрібній торгівлі, у сфері фінансових послуг. Чоловіки переважають у промисловості, сільському господарстві, у державному управлінні і бізнесі» [9]. Згідно з вищезазначеною інформацією, можна дійти висновку, що хоч жінки і мають значну кількість робочих місць, їхня робота не в змозі їх матеріально забезпечити на відповідному рівні. За даними ООН, «жінки виконують 2/3 всієї роботи у світі; при цьому заробляють 1/10 частину всього доходу; володіють менше ніж 1/100 всієї світової власності» [9]. Тобто, хоч жінки і мають доступ до роботи, ця робота в більшості випадків малооплачувана або ж безперспективна.

Через усталене уявлення про те, що чоловіки є природженими лідерами, чоловіків частіше просувають на керівні посади, навіть якщо жінки мають рівні або кращі кваліфікації. Також через упереджене ставлення та дискримінацію, до яких призводять стереотипи, жінки часто отримують меншу заробітну плату за ту ж саму роботу, що й чоловіки. «Жінки в середньому заробляють на 20 % менше, ніж чоловіки [34]. Така різниця є наслідком складної взаємодії історичних, суспільних та економічних чинників, головними з яких є наслідки материнства, нерівність та упередження на ринку праці» [26]. Наприклад, в Японії гендерний розрив у заробітній платі за даними 2022 року становить 22,1%

не на користь жінок. Цей розрив є найбільшим серед країн G7. Жінки, які працюють повний робочий день, заробляють лише близько 75% від заробітної плати чоловіків, що працюють на аналогічних посадах [9]. За даними Токуо Shoko Research, жінки очолюють менше 1% компаній на Токійській фондовій біржі, хоча частка жінок на керівних посадах нижчого рівня за останні роки зросла [22]

Жінки на своєму кар'єрному шляху нерідко стикаються зі «скляною стелею» (англ. «glass ceiling») – невидимими бар'єрами, які обмежують їхній доступ до вищих керівних посад. Незважаючи на високий рівень освіти та професійні навички, вони часто зіштовхуються з перешкодами при спробі зайняти керівні посади в компаніях. Наприклад, у великих корпораціях на найвищих позиціях (CEO, CFO) жінки представлені значно менше, ніж чоловіки. Навіть у тих галузях, де переважають жінки, чоловіків серед керівництва значно більше. Ця проблема особливо виразна в державних адміністративних установах. Більше трьох чвертей (73%) держслужбовців складають жінки, проте вони рідко займають вищі керівні посади. У п'яти верхніх категоріях управління жінки становлять лише 37 відсотків, а в трьох найвищих категоріях — всього 21 відсоток. Крім того, в усіх сферах виробництва, навіть в тих, де більшість працівників становлять жінки, заробітна плата жінок за виконання ідентичної або схожої роботи значно нижча за чоловічу і в середньому становить 70 відсотків від зарплати чоловіків, хоча майже 60 відсотків осіб із вищою освітою становлять жінки [20]. Наприклад, дослідження "Sex Differences in Physician Salary in US Public Medical Schools" (2016), в якому взяли участь більше десяти тисяч лікарів, виявило, що в середньому, жінки отримують на 10% менше ніж їх колеги чоловіки [21]. Це дослідження порівнювало заробітні плати жінок та чоловіків лікарів, які мали однаковий рівень освіти, спеціальність, стаж роботи та кількість відпрацьованих годин. Інше дослідження, "Comparison of Hospital Mortality and Readmission Rates for Medicare Patients Treated by Male vs Female Physicians" (2017), яке проаналізувало більше 1,5 мільйона випадків госпіталізації, показало, що ті пацієнти, яких лікували жінки, мали набагато

нижчий рівень смертності, а також їх рідше повторно госпіталізували, на відміну від пацієнтів, яких лікували чоловіки [20]. Тобто, незважаючи на те, що жінки краще справлялися зі своїми професійними обов'язками, вони все рівно мали меншу зарплатню.

Ще однією проблемою в професійній діяльності жінок становлять сексуальні домагання. Деякі дослідження в соціології зазначають, «що до 50 відсотків жінок є жертвами сексуальних домагань, хоча це явище по більшості не визнається або вважається чимось таким, що жінки мають просто зносити» [29].

Гендерний розподіл починається ще до роботи. Джанет Тейлор Спенс у своїй книзі «Сексизм та стереотипи в сучасному суспільстві: гендерна наука Джанет Тейлор Спенс» ("Sexism and Stereotypes in Modern Society: The Gender Science of Janet Taylor Spence") пише, що гендерні стереотипи впливають на освітній та професійний вибір: часто дівчата відмовляються від точних наук та технологій, бо ці сфери традиційно вважаються «чоловічими», і, навпаки, юнаки можуть уникати предметів та професій, пов'язаних із доглядом та гуманітарними науками, сприймаючи їх як «жіночі». Це обмежує потенціал особистісного розвитку та вибір кар'єри, ведучи до гендерної сегрегації в освіті та професіях [46].

Останній тип стереотипів пов'язаний із зовнішнім виглядом жінок та чоловіків. «Для краси потрібні жертви»: жінок змалечку виховують з розумінням того, що найбільша їхня цінність – це краса і вона має бути в пріоритеті. Жінки відчують значний тиск щодо дотримання модних канонів краси, включаючи стрункість, молодість та доглянутість. У спробах відповідати нав'язаним стандартам краси, жінки та дівчата часто гублять своє ментальне та фізичне здоров'я. Жінки часто страждають від харчових розладів, таких як анорексія, булімія, компульсивне переїдання. У свою чергу вони спричиняють такі хвороби, як депресія та тривожні розлади. «Нервова анорексія має найвищий рівень смертності серед усіх психічних захворювань: за оцінками, 10% людей з цим розладом помирають від ускладнень, пов'язаних з хворобою» [37]. «Кожна

п'ята смерть від анорексії – самогубство» [15]. За статистикою лише в Сполучених Штатах Америки 28,8 мільйонів людей різного віку та статі зіштовхуються з розладами харчової поведінки. Сумарна більшість з них жінки. У країнах Західної Європи цей розлад зустрічається у 0,9-4,3% жінок і 0,2-0,3% чоловіків [2]. 54% людей, які мають цей розлад, не можуть повністю видужати [33]. Соціальний тиск на стрункість, культурні уподобання худорлявості та вплив медіа, які популяризують «ідеальні» типи фігур, відіграють роль у розвитку анорексії. «Анорексія і булімія трапляється в жінок у десять разів частіше, ніж у чоловіків, що пов'язують з закріпленими в культурі гендерними стереотипами, сексуальною об'єктивацією жінок у медіа, сексуальним насильством та жорстоким поводженням щодо дівчаток» [23, ст. 329]. Крім того, жінки частіше за чоловіків схильні до хірургічного чи будь-якого іншого втручання до свого тіла, таких як косметологічна пластика, ін'єкції ботоксу, філлерів (наслідки яких ще не є до кінця вивченими) і тому подібне. Попри свій менший заробіток, порівняно з чоловіками, жінки витрачають набагато більше грошей на косметологічні засоби та догляд за собою. При тому, вони часто отримують засудження з боку суспільства, коли «занадто багато часу» приділяють своїй зовнішності, та коли виглядають «недостатньо доглянутими». У патріархальному та капіталістичному світі є тенденція продавати зовнішній вигляд жінок у рекламі та мас-медіа для привернення уваги потенційних клієнтів та читачів, що призводить до вищезгаданої об'єктивації та сексуалізації жінок. Сексуальна об'єктивація – це «акт поводження з людиною виключно як з об'єктом статевого потягу. Ширше — ставлення до людини як до товару чи об'єкту без поваги до її особистості чи гідності» [3]. Через залежність від думки суспільства про свій зовнішній вигляд, жінки нерідко схильні до самооб'єктивації – сприйняття себе як сексуального об'єкту, з метою принести задоволення та догодити іншим. Наслідками об'єктивації є сексуальне насильство: згвалтування, сексуальні домагання, сексуалізовані жарти чи коментарі, які принижують людську гідність. Зовнішність жінок нерідко впливає на успіх при прийомі на роботу. Деякі роботодавці напряму вимагають від жінок

носити макіяж під час робот, обґрунтовуючи це дрес-кодом, хоча для їхніх колеґ-чоловіків таких вимоґ немає. У свою черґу, чоловіки не зіштовхуються з тиском з приводу свого зовнішнього вигляду в таких масштабах.

1.2. Соціально-економічне та правове становище жінок в історії Японії

Для того щоб краще усвідомити положення жінок в Японії, ми розглянемо їх соціально-економічне та правове становище в історичному та реліґійному контекстах.

У японських міфах та легендах жінки часто виступали у ролі правительок, шаманок, вождів та божеств, що вже дає підстави вважати, що в стародавній Японії вони мали досить великий вплив і відігравали важливу роль у суспільстві. Наприклад, описана в "Коджікі" («Записи справ давнини»), найдавнішій історико-літературній хроніці Японії, яка була укладена в 712 році, та в "Ніхоншюкі" («Аннали Японії»), богиня Аматерасу Омікамі була першою богинею-прародителькою, пращуркою імператорського роду і однією з найбільш шанованих божеств. Саме жінки виконували усілякі реліґійні ритуали, оскільки вважалося, що вони є більш близькими до божественного, аніж чоловіки. «Наприклад, у документі про доісторичну Японію «Гіші Ваджін-ден», складеному наприкінці III століття в Китаї, йдеться про те, що харизматична шаманка на ім'я Хіміко була визнана сувереном Японії у 239 році, коли вона встановила дипломатичні відносини з 10 династією Вей, наймогутнішою з трьох династій Китаю в період з 220 по 265 роки» (Наоко Такемару) [47].

У епоху Нара та протягом раннього періоду Хейан жінки мали право успадковувати майно і зберігали його на своє ім'я [13]. У період Нара жінки у політиці були дуже впливовими [39]. Придворні жінки періоду Хейан славилися своїми творами в літературі. Вони писали *хіраґаною* – фонетичними літерами для транскрипції японської писемності. *Канджі* – логографічні ієроґліфи, які були запозичені з Китаю у 3-4 століттях, використовувалися у більшості освіченими чоловіками. Хіраґана називалася *онна де* (жіноча рука), у той час як канджі –

отоко де (чоловіча рука). Ця епоха породила таких визначних літераторок, як Мурасакі Шікібу, Ідзумі Шікібу, Сей Шьонагон, Оно-но-Комачі та багато інших. Повість Мурасакі Шікібу «Генджі Моногатарі» («Повість про Гендзі») викликає у читачів інтерес і донині [47].

З поширенням впливу буддизму Японією наприкінці епохи Хейан почалися поширюватися наративи про гріховність та нечистоту жінок. У буддизмі жінки довгий час піддавались дискримінації. Це включає концепцію «п'яти перешкод», яка забороняла жінкам досягати певних високих релігійних станів (творцями, головним божеством, дияволом, правителями та буддою). Концепція «трьох слухняностей», успадкована від брахманістських ідей, диктувала жінкам підкорятися батькові, чоловікові та синові. Таким чином жінка завжди залишалася залежною та не могла діяти самостійно. Шінран – один з найвпливовіших буддійських діячів, вчив, що для досягнення просвітлення жінка повинна була спочатку перетворитися на чоловіка. Це означало, що жіноча форма вважалася перешкодою на шляху до спасіння, адже жіноче тіло вважалось нечистим та гріховним. Шінран вважав, що жінки можуть досягти спасіння тільки підкорюючись і підтримуючи чоловіків, тобто через виконання ролі матері і сексуального партнера. Ідеалізовані стосунки між чоловіками та жінками, де жінки мають жертвувати собою заради чоловіків, закріплювали андроцентричні ідеали і підтримували патріархальні структури [40].

У добу Камакура (1185-1333) влада над країною перейшла від аристократів до самураїв, які під впливом буддійських вірувань встановили таке поняття як *дансон джохі*, що означало «чоловіки вищі, жінки нижчі». Ця ідеологія набула розквіту в період Едо. Проте, варто зазначити, що підпорядкування чоловікам стосувалося переважно лише жінок вищого прошарку населення, тобто тих, які належали до кланів самураїв. Їх роль здебільшого обмежувалася до гарної дружини та матері. Жінки-простолюдинки ж як і раніше зберігали свою відносну автономію [9] Луїс Фруїс, один із християнських місіонерів, у своїх записах вказував, що «в Європі чоловіки і дружини ділили своє майно, а в Японії кожен

з них мав власне майно, і іноді, коли жінка була в кращому становищі, вона давала позику чоловікові з відсотковою ставкою в 11% від суми позики» [39].

У період Мейджі (1868-1912) ідея *дансон джохі* укорінилася в усіх соціальних класах суспільства через закріплення в Цивільному кодексі 1898 року системи 家 – *іе* («сім'я, домогосподарство»), створеної на основі самурайського устрою. Відтоді головою сім'ї ставав старший син, який не тільки успадковував усе майно, а й мав абсолютну владу над всіма членами своєї родини [47]. Доктрина 良妻賢母 *りょうさいけんぼ*: (*хороша дружина, мудра мати*) створила в суспільстві чітке розмежування ролей жінок та чоловіків. Проте, незважаючи на такі гендерні установки, хибно вважати, що жінки лише сиділи вдома та займались дітьми. У 19 ст. жінки складали 2/3 робочої сили у текстильній промисловості. Більшість з них працювали мотальницями шовку, прядильницями бавовни та ткалями, навіть якщо їхні умови праці були жахливими [39].

У період Тайшю гендерний розподіл ролей розвинувся ще більше, завдяки індустріалізації та *сараріманам* (найманим робітникам – «білим комірцям»). Концепція 男は仕事、女は家庭 [*отоко ва шітомо, онна ва катей*] «чоловіки працюють, жінки залишаються вдома» стала широко поширеною в урбанізованому японському суспільстві післявоєнного періоду [39]. Після Другої світової війни Японія взяла курс на впровадження гендерної рівності, ухваливши 14-ту статтю Конституції Японії, за якою було закріплено принцип рівних прав і можливостей для всіх громадян, незалежно від статі [61]. Патріархальна сімейна система *іе* була офіційно скасована. Це рішення мало на меті зруйнувати усталені гендерні стереотипи і надати жінкам більше прав та свобод. Окрім того, в освітній та трудовій сферах було здійснено низку реформ, спрямованих на збільшення участі жінок у суспільному житті. Жінкам було надано право голосу, і вони почали активніше залучатися до політичної діяльності.

Однак, незважаючи на ці законодавчі зміни, ефекти давніх патріархальних традицій залишаються відчутними. Ідеї гендерної нерівності продовжують впливати на багато аспектів життя, включаючи професійні можливості, розподіл домашніх обов'язків та соціальні очікування щодо ролей жінок і чоловіків. Тому, попри значний прогрес у правовій сфері, Японії ще належить подолати чимало перешкод на шляху до повної гендерної рівності.

Вищезгадана Конституція надала жінкам загальне виборче право, спільне навчання у вищих закладах, забезпечення рівних можливостей у сфері зайнятості, право на декретні відпустки та свята, право на захист від насильства в сім'ї, захист від переслідування за ознакою статі, рівні права у шлюбі тощо. Таким чином, Конституція формально забороняла дискримінацію жінок у політичній, економічній та соціальній сфері [28].

17 липня 1980 року Японія підписала Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок, а 25 червня 1985 року ратифікувала її [54].

Проте, незважаючи на всі ці закони, менталітет японського суспільства все ще опирався на систему періоду Мейджі: жінки присвячують себе сім'ї, чоловіки – добробуту країни.

З 1984 по 2001 роки число жінок з вищою освітою збільшилося з 11,1 до 21,5 %. Але, згідно з дослідженнями, їхня освіта не приводила до поліпшення становища в робочому середовищі. Саме тому деякі сім'ї віддавали перевагу фінансуванню освіти синів, враховуючи високі витрати на навчання [47].

У 80-х роках (епоха Хейсей) жінки активно включалися у виробничу економіку через нестачу робочої сили та зростаючі витрати на життя. Держава формувала їхній життєвий шлях: після закінчення навчання вони працювали повний робочий день, потім виходили заміж, народжували дітей, ставали економічно залежними для виховання дітей, а згодом працювали неповний робочий день і доглядали за літніми людьми. У 90-х роках через зниження народжуваності та старіння суспільства уряд почав заохочувати жінок повертатися до традиційних ролей домогосподарок і вихователів.

Наразі, згідно з World Economic Forum, зі 146 країн Японія посідає 116 місце за рівнем гендерного паритету та 19 місце у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні [57]. Згідно зі звітом Світового банку про економічні можливості жінок, Японія знаходиться на 104 місці з 190 країн. Найбільші гендерні розриви спостерігаються у політичній та економічній участі жінок. Також спостерігається застій у розширенні їхніх прав і можливостей. [24]. Організація економічного співробітництва та розвитку стверджує, розрив в оплаті праці між жінками та чоловіками в Японії становить 22% [59], що є одним з найбільших розривів серед країн, що входять до цієї організації, а також найбільшим розривом серед країн «Великої сімки».

Нинішній прем'єр-міністр Кішіда Фуміо зобов'язав компанії, які мають більше 301 робітника, розкривати різницю в оплаті праці між чоловіками та жінками. Також було прийняте рішення переглянути законодавство щодо сексуальних злочинів, зокрема підвищити вік згоди з 13 до 16 років, криміналізувати залицяння до неповнолітніх та розширити визначення зґвалтування. На початку 2022 року були внесені зміни до Закону про відпустку по догляду за дитиною та сім'єю (який був прийнятий на початку 2022 року), щоб молоді матері мали змогу залишатися на роботі. «Відсоток жінок, які залишають роботу після пологів, зменшується, але все ще близько половини всіх жінок йдуть з роботи після пологів, через що Японія має один із найнижчих показників зайнятості матерів серед країн-членів ОЕСР» [59]. Головний секретар кабінету міністрів Хірокадзу Мацуно на одній з прес-конференцій заявив, що потрібно докладати ще більше зусиль, оскільки японським жінкам все ще «досить важко» поєднувати роботу і домашні обов'язки, незважаючи на певні поліпшення умов праці для жінок [59].

За даними Tokyo Shoko Research, жінки очолюють менше 1% компаній на Токійській фондовій біржі, хоча частка жінок на керівних посадах нижчого рівня за останні роки зросла. У нижній палаті японського парламенту лише 45 із 465 місць займають жінки. На виборах 2022 року до верхньої палати, яка налічує 248 депутатів, було обрано рекордні 64 жінки [59].

Таким чином можна дійти висновку, що Японія – це патріархальна країна, яка демонструє тенденцію до зміни соціального положення жінок та чоловіків, орієнтованих на гендерну рівність. Проте, більшість населення все ще живе, так званими «традиційними» уявленнями про те, що «чоловіки вищі, жінки нижчі».

1.3. Гендерні стереотипи в мовній картині світу

Мова – це результат розвитку суспільства, який постійно зазнає змін під впливом культури та соціуму. Оскільки гендерні стереотипи формуються соціальними та культурними чинниками, вони глибоко вкорінюються в суспільній свідомості та міцно закріплюються в мові. Гендерні стереотипи стали об'єктом численних лінгвістичних та суміжних прикладних досліджень.

«Соціальні гендерні стереотипи накладають значний відбиток на гендерні стереотипи усного та писемного мовлення: певним мовним знакам приписується соціальна значущість, в основі якої лежить протиставлення соціальних – гендерно навантажених – цінностей» О.Л. Козачишина [11]. Їх легко простежити та зафіксувати, аналізуючи структуру мови. Завдяки аналізу лексики, фразеології, синтаксичних, семантичних та граматичних структур мови в текстах, а також вивченню відмінностей у стилі мовлення жінок та чоловіків, можна визначити стереотипи, дослідити частоту їх вживання в певний часовий проміжок історії. Така нерівномірність репрезентації жінок та чоловіків у мові називається гендерною асиметрією мови. Стереотипи у мові утворюють так званий «мовний сексизм» (або ж андроцентризм) – дискримінацію за ознакою статі у мові [10].

У 1870-х роках розпочалася друга хвиля фемінізму, яка викликала значний інтерес серед лінгвістів з приводу того, як саме мова репрезентує жінок і чоловіків. Таким чином виник рух під назвою «несексистська мовна реформа». Мета цього руху – викрити упередження в мові, які підтримують уявлення про чоловіка, чоловіче та маскулінне як норму, а також дискримінують жінку, жіноче та фемінне. Вона також спрямована на викорінення сексизму з мови шляхом

усунення сексистських виразів і заміни їх на гендерно-нейтральні або створення нових способів висловлювання, які уникатимуть гендерної упередженості [47].

У Японії ця концепція набула популярності у середині 1970-х років, одразу після проголошення ООН 1975 року Міжнародним роком жінок. Того ж року в Токіо за підтримки японського уряду провели Конференцію з приводу проблем жінок, яка привернула увагу суспільства до жіночих проблем, у тому числі й до сексизму в японській мові.

Були розглянуті дискримінаційні вислови у текстах ЗМІ, текстах, що публікують державні установи, навчальних підручниках, словниках. Було вказано переглянути та відредагувати публікації, які містили «(1) слова, які дискримінують або принижують жінок, (2) уривки, які неявно звеличують традиційні, фіксовані гендерні ролі, і (3) слова і фрази на позначення сім'ї, подружніх пар, жінок і чоловіків, які нагадують про стару патріархальну сімейну систему» [47].

Проаналізувавши дослідження лінгвістів та письмові тексти фем-активісток, можна виділити основні сексистські моменти в мові, на які вони звертали увагу:

1. Гендерні упередження в *канджі* (їхній склад та тлумачення);
2. Різні звертання до жінок та чоловіків/ іменні суфікси
3. Дискримінаційний посил у лексиці, фразах та сталих виразах.

Ініціативи, спрямовані на несексистську мовну реформу, мають на меті усунути ці упередження та створити гендерно-нейтральні форми вираження, сприяючи рівності в мовній комунікації. Можна сказати, що вони досягли успіху, адже з кожним роком все рідше можна зустріти гендерно забарвлені вислови чи будь-які інші форми сексизму в японських офіційно-ділових, наукових та публіцистичних текстах. Проте, вони все ще яскраво вживаються в розмовному побуті, конфесійних та художніх текстах. Наше дослідження зосереджено саме на художньому дискурсі, адже художня література є одним із основних джерел відображення людського мислення та думок, які суспільство споживає, ґрунтує на них власні думки та уявлення про світ та передає їх новим поколінням.

Художні тексти часто відображають і формують суспільні цінності та уявлення, надаючи глибокий і багатосаровий контекст для аналізу мовних проявів гендерної упередженості, що допомагає зрозуміти їхній вплив на колективну свідомість і культурну ідентичність.

Отже, гендерні стереотипи глибоко вкорінені в мовній картині народів, відображаючи соціально-культурні чинники, що впливають на суспільну свідомість. Дослідження лінгвістів і феміністок виявляють значні аспекти мовного сексизму, такі як гендерні упередження в канджі та суфіксах, різні звертання до жінок і чоловіків, а також дискримінаційні елементи в лексиці та фразеології, які ми детальніше розглянемо в наступному розділі.

Висновки до розділу 1

Отже, гендер – це соціальна конструкція, що визначає характеристику та поведінку жінок та чоловіків, сформована під впливом культурних та соціальних процесів та відрізняється від біологічної статі. Гендерні стереотипи охоплюють широке коло уявлень про чоловіків і жінок, включаючи їхні особистісні якості, професійні ролі та зовнішній вигляд. Вони формуються з дитинства і підтримуються через культурні та соціальні норми. Гендерні стереотипи мають значний вплив на індивідуальне життя людей та суспільство в цілому. Вони можуть сприяти соціальній нерівності, перешкоджати міжгруповому спілкуванню, обмежувати можливості в освіті та кар'єрі, впливати на самооцінку та сприйняття себе. Це призводить до економічних та соціальних проблем, таких як дискримінація на ринку праці, гендерний розрив у зарплатах, та обмежений доступ до керівних посад. Гендерні стереотипи є складним і багатогранним явищем, яке потребує критичного аналізу та зміни. Розуміння їхньої природи та наслідків є важливим кроком до досягнення гендерної рівності та справедливості в суспільстві.

Гендерні стереотипи мають тісний зв'язок із мовою, яка служить інструментом для їх формування, підтримки і відтворення. Проаналізувавши їх

у мовній картині світу можна виявити, що вони глибоко вкорінені в різні лексичні, фразеологічні та графічні структури мови. Гендерна маркованість в японській мові простежується в ієрогліфах, іменних суфіксах, лексиці, фразах та сталих виразах. Ініціативи, спрямовані на несексистську мовну реформу, мають на меті усунути ці упередження та створити гендерно-нейтральні форми вираження, сприяючи рівності в мовній комунікації.

Незважаючи на певний успіх таких ініціатив, гендерні стереотипи все ще залишаються поширеними в розмовній мові та художніх текстах, які є важливими джерелами відображення суспільних уявлень та культурних норм. Це свідчить про необхідність продовження роботи над викоріненням мовного сексизму та формуванням рівноправної мовної культури.

Аналіз історії Японії показує, що соціально-економічне та правове становище жінок зазнавало значних змін під впливом різних соціальних, культурних та політичних факторів. Від високого статусу жінок у ранніх періодах до обмежених прав і ролей у пізніші епохи, японське суспільство проходило складний шлях до гендерної рівності. Незважаючи на законодавчі зміни та зусилля щодо забезпечення рівних прав, традиційні уявлення та патріархальні норми все ще впливають на сучасну Японію, що в свою чергу також має вплив на підтримування існування гендерних ролей та стереотипів.

Таким чином, розуміння гендерних стереотипів та їхнього впливу на суспільство є важливим кроком до досягнення справжньої гендерної рівності. Вивчення мови як відображення гендерних уявлень дозволяє глибше зрозуміти, як формуються і підтримуються ці стереотипи, і сприяє розвитку стратегій для їх подолання.

РОЗДІЛ 2: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ЯПОНСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Вербалізація – це процес вираження думок, почуттів, ідей чи уявлень за допомогою слів, мовних зворотів та формулювань. Вона полягає в перетворенні внутрішніх психологічних процесів у зовнішні вербальні форми, тобто в мову. У контексті гендерних стереотипів вербалізація означає використання мови для вираження або відтворення цих стереотипів у письмовій або усній формі. Для аналізу вербалізації гендерних стереотипів у сучасній японській мові ми скористалися даними зі словників японської мови, дослідженнями провідних лінгвістів, а також матеріалами з японського художнього роману *スタンドアッ
プ!* («*Вставай!*») Ігараші Такахіси.

Таким чином, у цьому розділі ми розглянемо яким чином та на яких мовних рівнях вербалізуються гендерні стереотипи.

2.1. Графічне вираження гендерних стереотипів в японській мові

Ієрогліфи є основним елементом японської писемної комунікації. «Китайський ієрогліф /канджі/漢字) ~ це письмовий знак, якому притаманні: а) своя графічна форма; б) певне звучання, яке присвоюють йому у тій писемності, де ієрогліфи вживаються, і яке є носієм значення; в) значення, яке через це звучання переходить на сам знак» [8, ст. 85]. Незважаючи на те, що ці писемні знаки були запозичені з Китаю, японці протягом історії змінювали їх та адаптовували під себе, надавши їм нових чи змінених значень, або ж і зовсім створюючи нові канджі. Кожен ієрогліф представляє певне слово або морфему і може мати кілька значень або читань залежно від контексту. Більшість ієрогліфів у свою чергу складаються з *бушію* 部首 – ключів. «Ієрогліфічний ключ (кит. 部首, «заголовок частини») — ієрогліф, який є складовою частиною іншого

ієрогліфа і який часто дозволяє пояснити його значення» [4]. Вони використовувалися, щоб надати ієрогліфу ідеографічного значення, а також визначити його звук [8, ст. 89]. Іншими словами, один ключ відповідав за семантичне значення ієрогліфа, а інший за фонетичне. «Понад 80% китайських ієрогліфів є фоно-семантичними сполученнями» [4]. (Багато ієрогліфів походять від піктограм, які були спрощеними зображеннями реальних об'єктів, таких як сонце, місяць, вода чи людина.) Ієрогліфи містять в собі відображення історії, культури та філософії народу. Дослідивши їхню етимологію, можна отримати уявлення про те, як саме суспільство ставилось до тих чи інших предметів, явищ та людей.

У нашій роботі ми розглянемо використання та значення ієрогліфів, які складаються з ключа 女 – *онна* – , яким зображується жінка. Сам ієрогліф зображує жінку, що «сидить на колінах зі складеними спереду руками» – в позі, яка вважалася проявом ввічливості та покірності своєму чоловікові [62]. Більшість ієрогліфів з ключем 女 мають позитивне чи нейтральне значення. Проте, у словниках все ще трапляються слова, які містять в собі негативний підтекст, заснований на гендерних стереотипах.

Наприклад, ієрогліф 妬 [то/цу] – означає «завдрісці»/«ревності», складається з ключів «жінки» та «каменя» [35]. Ієрогліф одразу навіює асоціацію про «злу ревниву/завдрісну жінку, яка тримає в руці камінь, щоб кинути в когось». Жінкам часто приписують такі риси, особливо легко це помітити в художній літературі чи кінострічках. Проте, приписувати конкретну негативну емоцію лише одній статі є недоречним та недопустимим в мові, адже таким чином закріплюється стереотип, що жінки від природи більш схильні до завдрісців та ревності. Більш того, згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, чоловіки частіше скоюють насильницькі дії на підґрунті ревності, порівняно з жінками [27]. Таким чином, можна зазначити, що даний стереотип є безпідставним та діаметрально протилежним реальності.

Наступний ієрогліф 嫉 [шіцу] також означає «ревнощі, заздість» і знову містить в собі радикал «жінку» [35]. Загалом ієрогліф складається з ключів «жінки», «хвороби» та «стріли». Через релігійний та філософський вплив конфуціанства, буддизму та даосизму, негативні риси жінок часто пов'язували з хворобами. Жінки повинні були відповідати певним соціальним очікуванням: бути покірними, скромними та відповідальними за домашні обов'язки. Жінки, які відхилялися від очікуваної поведінки, вважалися загрозою для соціального порядку та гармонії в суспільстві, а негативні риси, такі як надмірна емоційність, ревнощі або неслухняність, асоціювалися з хворобами, щоб підкреслити їх шкідливість та необхідність виправлення для морального та духовного очищення [58].

Ієрогліф 姦 [кан/кен] складається з трьох «жінок» та має такі значення: «злий/аморальний/грішний», «розпуста», «згвалтування» та «галас» [35]. Одразу можна простежити як сприймали жінок в патріархальному світі. Стереотип про те, що жінки балакучі та голосливі, є одним із найбільш поширених гендерних стереотипів, який відображає андроцентричний погляд на мову та комунікацію. Жінок часто асоціюють з «балаканиною» та пліткарством, прив'язуючи такі характеристики тільки до жіночої статі. Чоловіків навпаки, асоціюють з мовчанням та стриманістю в словах. Колишній прем'єр міністр Японії Йошіро Морі, голова оргкомітету Олімпійських ігор у Токіо, на засіданні про заходи для залучення більшої кількості жінок до керівних органів у спорті, навіть сказав : «Коли ви збільшуєте кількість жінок-виконавчих членів, якщо їхній час виступу не обмежений певним чином, їм важко закінчити [говорити], що дратує» [48]. Проте, дослідження стверджують, що це не так. Попри те, що чоловіки схильні думати, що жінки говорять «занадто багато», виявилось, що саме вони говорять більше часу, особливо на ділових зустрічах та подіях, навіть в тих випадках, коли вони були в меншості. Більш того, було досліджено, що чоловіки починають думати, що жінка говорила більше за них, якщо вона займала приблизно 30% діалогу, і часто сприймають їх як «агресивних» та «владних» [29] [55]. Психолог

Адам Грант писав, що «Якщо ви вважаєте, що жінки говорять занадто багато, це може бути тому, що ви очікуєте від них говорити мало» [55]. Асоціація «розпусти» та «згвалтування» з жіночою статтю безперечно є найбільш небезпечною. Жінки протягом багатьох років боролися, щоб їх сприймали як повноцінних особистостей, проте досі зіштовхуються зі сексуалізацією, об'єктивізацією та сексуальним насиллям з боку чоловіків. Тож таке зображення жінок у мові, на нашу думку, є неприпустимим і має бути заміненим.

Ієрогліф 婪 [ран] означає «жадібність» або «ненаситність» [35]. На відміну від ієрогліфа 姦 [кан], який чітко відображає сексистські уявлення через свою структуру та значення, ієрогліф 婪, на перший погляд, не має такого явного зв'язку з гендерними стереотипами. Однак, його аналіз може дати уявлення про можливі культурні контексти та асоціації, які можуть містити елементи сексизму. Про жінок нерідко можна почути, що вони меркантильні та «їм потрібні лише гроші». Історично жінки залежали від чоловіків фінансово через обмеження у правах на власність, освіту та роботу, що і призвело до утворення такого стереотипу.

Ієрогліфи «раб, слуга» – 奴 [якко] та 妓 [кі] – повія, гейша, 安 [ан] – «дешевий/спокійний» свідчать про низький соціальний статус жінки.

Доволі дискримінаційними є ієрогліфи, які пов'язані зі шлюбом. Наприклад, слово 主人 [шюджін] «чоловік» утворено з ієрогліфів 主 – «пан, господар» та 人 – «людина». У той час як слово на позначення дружини 家内 [канай] складається з ієрогліфів 家 – «дім» та 内 – «всередині», тобто «та, хто всередині дому». Проте, завдяки вищезгаданій несексистській мовній реформі – це слово останні роки рідко вживається і було замінене на більш гендерно нейтральне – 妻 [цума].

Окрім негативного значення в ієрогліфах, слід також звернути увагу на їх порядок. Наоко Такемару у своїй книзі «Жінки в мові та суспільстві Японії», що в для японської мови є нормою чоловічо-жіночий порядок слів : ієрогліфи на позначення чоловічого роду йдуть перед тими, що позначають жіночий рід [47]. Наприклад: 夫婦 [фуфу] – «чоловік та дружина», «подружжя»: ієрогліф 夫 [отто] «чоловік» передує ієрогліфу 婦 [йоме] «наречена»; 夫妻 [фусай] – «чоловік та дружина». Таким же чином порядок викладається в наступних сполуках: 男女 [данджьо] – чоловік та жінка, 父母 [фубо] – «батьки», «батько та мати», 祖父母 [софубо] – дідусь та бабуся тощо. Вважається, що такий порядок слів зумовлений вищезгадаю системою 男尊女卑 – дансон джьохі. Такий же порядок слів і в словосполученні «наречений та наречена» – 新郎新婦 [шінро шінпу] [35].

Проте, вказується, що у ранній період доби Камакура існував зворотній порядок слів, де ієрогліфи на позначення жінок йшли першими. Також такий порядок слів можна помітити в літературних творах «Манйошю» («Збірка десяти тисяч листків»), «Конджяку Моногатарі» («Казки про теперішнє і минуле»), яка є найстарішою антологією стародавніх казок Японії та в інших творах кінця епохи Нара – початку періоду Камакура [47, ст. 147].

Наоко Такемару також вказує на невидимість жінок в ієрогліфічних сполученнях. «Жінки невидимі в багатьох ієрогліфах кандзі, що стосуються як жінок, так і чоловіків» - зазначає вона [47, ст. 147]. Дослідниця наводить такі приклади: слово 兄弟 [кьодай] – «брати», «брати та сестри», складається з ієрогліфів, які представляють виключно чоловічу стать – 兄 («старший брат») та 弟 («молодший брат»). Слова 父兄 [фукей] – «батьки», «опікуни» та 父兄会 [фукейкай] – «батьківські збори» також утворені з суто чоловічих ієрогліфів – 父

– «батька» та 兄 «старшого брата» (незважаючи на те, що на батьківських зборах в абсолютній більшості з'являються жінки. Опитані вченою жінки наголошували, що не можуть «не відчувати себе виключеними як жінки, коли їм доводиться використовувати ієрогліфи, в яких репрезентовані виключно чоловіки [47, ст. 147].

Отже, гендерні стереотипи, вбудовані в японську писемність, відображаються через структуру і значення ієрогліфів. Проаналізувавши їх, можна простежити історичний та культурний контекст японського народу, його мислення та менталітет, а також виявити гендерну асиметрію в японській мові.

2.2 Репрезентація жінок в лексиці та сталих виразах японської мови

Упередження до жіночої статі помітно також на рівні лексем, фразеологізмів та приказок. Ендо Орі – професорка соціолінгвістики та японської філології, яка досліджувала статеву дискримінацію в японській мові, у своїх роботах писала про важливу роль словників у боротьбі зі сексизмом у мові. У нашій роботі ми наведемо декілька її прикладів висловів з негативною конотацією. Наприклад:

- 女だてらに [оннадатерані] – цей вислів складається зі слова 女 – «жінка» та суфіксу だてら (に) та означає робити щось, що не личить жінці, «не по-жіночому» [31, 170].

Стереотип "ти ж дівчинка" є прикладом гендерної дискримінації, що обмежує жінок та дівчаток у їхньому розвитку та самовираженні. Цей стереотип базується на традиційних уявленнях про те, якою має бути поведінка і роль жінок у суспільстві. Дослідження британської благодійної організації 2019 року про вплив стереотипів на дітей виявило, що «45 % людей відчували на собі тягар стереотипів у дитинстві, коли від них очікували певної поведінки залежно від статі; у 51 % з них це обмежило кар'єрний вибір. Дівчата в рази менше вступали

на фізичній, рідше навчалися програмування та навіть відповідали в опитуванні, що вважають хлопців розумнішими, хоча інтелектуальні здібності обох статей не відрізняються» [49]. Організація The Children's Society провела опитування серед підлітків та виявило, що «кожен восьмий юнак вважає жорстокість чи не головною чоловічою чеснотою. А 44 % дівчат називають головною чеснотою своєї статі «піклування про зовнішність» [50].

- オールドミス (від англ. «old miss») – «незаміжня жінка», «стара діва» [31, 174].

Так відгукувались про жінок, які не вийшли заміж до закінчення *結婚適齢期* – *кеккон текірейкі* – їх «шлюбного віку». Так званий «шлюбний вік» у Японії становить 27-29 років для чоловіків та 25-27 для жінок [39, 230]. У минулому цей вік становив 25 років, що призвело до утворення вислову *クリスマスケーキ* – «різдвяний пиріг» [39,230].

Це метафоричний вислів, який порівнює жінок з різдвяним тістечком, яке користується великою популярністю 25 грудня (Різдво в Японії), проте після нього нікому не потрібне [39, 230]. Уявлення про те, що для жінок найголовніше вийти заміж є досить застарілим, проте все ще існує. Особливо це стосується тиску з приводу віку: багатьох культурах існує уявлення, що молодість є найціннішим періодом у житті жінки, коли вона має найбільші шанси знайти партнера і створити сім'ю. У свою чергу аналогічний тиск в бік чоловіків не спостерігається, про що свідчить відсутність подібних висловів в сторону чоловіків.

- 老婆 – [*рооба*] – «бабця», «стара», «старенька жінка» [31].

Це зневажливий вислів на позначення літніх жінок, який, до того ж, не має еквівалентів на позначення чоловічої статі. Це слово вважається дискримінаційним та таким, що порушують права людини та принижують людську гідність [31, 174].

Часто можна почути думку, що доки існує сексизм – проблематизувати сексистську мову немає сенсу, і щоб усунути дискримінацію в мові потрібно спочатку усунути саму дискримінацію. Проте, дослідниця стверджує, що «існування сексистської мови підтримує і відтворює сексистські погляди, а отже, *важливо* проблематизувати саму сексистську мову» [31, ст. 165]. «Рішення не включати сексистські слова до словників може допомогти зменшити їхню живучість» - зазначала Ендо Орі [31, 165]. Словники – це офіційні джерела, що пропонують таку авторитетну інформацію про лексичні одиниці, як "правильна" вимова, значення, орфографія, етимологія, вживання і тому подібне. Однак, якщо лексичні одиниці визначаються без урахування дискримінаційного характеру сексистських термінів, вони не надають належної інформації користувачам словників. Тому пильна перевірка цих авторитетних текстів є вкрай необхідною» пише авторка.

Таким чином, ми вирішили проаналізувати «Японсько-український словник – 日本語・ウクライナ語辞典» на наявність гендерно-маркованих дискримінаційних слів та висловів. Загалом, ми виявили 9 слів з негативним підтекстом (переважно без жодних ремарок та приміток про їх етимологію, забарвлення чи контекст). А саме: 嫁 [йоме] 奥さん[оку-сан] 家内 [канай] 女房 [ньо:бо:], 老婆 [ро:ба], 未亡人 [мібо:джін], 入籍 [ню:секі], 主人 [шюджін], 亭主 [тейшю], 良妻 [рьо:сай], 女性格 [онна сейкаку] [18]. До більшості з них надає пояснення вищезгадана дослідниця Наоко Такемару у своїй книзі «Women in the Language and Society of Japan».

Вчена провела опитування 80-ти жінок різного віку, які мають різний освітній та професійний досвід. Усі вони народилися та виростили в Японії та були носіями японської мови. Їх запитали чи є на їх думку в японській мові слова та фрази, пов'язані з гендерною проблематикою, які принижують гідність жінок. У результаті дослідження було виявлено 151 гендерно марковане слово та вислів. Пані Такемару проаналізувавши їх поділила на такі смислові групи: слова на

позначення зовнішнього вигляду, віку жінок, їх професійної діяльності, характеристики, сімейного стану та шлюбу та просто зневажливі вислови.

Ось деякі з них:

- 嫁/よめ – [йо́ме] – «невістка».

Як зазначає авторка, з категорії «шлюбу» саме це слово найчастіше називали жінки, коли їх запитували про принизливі слова по відношенню до жіночої статі. Слово 嫁 "йо́ме" має етимологію, що сягає 12 століття. У період Камакура (1185-1333), з поширенням патрілокального проживання (嫁入り婚 – йомейрікон), жінки виходили заміж та переходили у сім'ю чоловіка, де займали найнижче становище як невістки (йо́ме). Її обов'язком було служити своєму чоловікові та його сім'ї. Цей звичай закріпив патріархальну систему 家 – "іе" (сім'я) в Японії, яка існувала до Другої світової війни і частково зберігається досі. Саме слово вживається в таких виразах: 嫁に行く (йо́ме ні іку) – «стати невісткою», «вийти заміж (та перейти в сім'ю чоловіка)»; 嫁をもらう (йо́ме о морау) – «отримати невістку/наречену» та 嫁にやる (йо́ме ні яру) – «видати доньку заміж», «віддати як наречену». Одна з опитаних жінок зазначила, що такі вирази «дегуманізують жінок, ставлячись до них як до товару, що передається від однієї сім'ї до іншої». «Цю фразу використовують, коли нагадують молодим незаміжнім жінкам про їхній статус майбутніх наречених, а також коли критикують певні манери та поведінку, які вважаються неприйнятними для молодих незаміжніх жінок, наприклад, невихованість чи надмірна відвертість, гуляння допізна, носіння відвертого одягу та зловживання алкоголем» [47].

- 奥さん (окусан) – «дружина», звертання до заміжньої жінки.

«Оку означає заглиблення, а також задню частину будинку, де розташована невелика сімейна кімната, на відміну від омоте, що означає передню частину будинку, де розташована простора кімната для розваг гостей» [47]. Воно

буквально означає "людина з глибини будинку" або "пані дому", підкреслюючи традиційну роль жінки як домогосподарки, яка повинна залишатися вдома і дбати про господарство та родину. Цей термін відображає патріархальні цінності, де жінка вважалася менш важливою за чоловіка і її роль була обмежена домом. Більш того, опитані жінки наголошують, що їх пригнічує не тільки його конотація, а й неможливість його уникнення/заміни при звертанні та згадці про інших жінок, які є чиймись дружинами [47].

- 家内 (канай) – «дружина».

Ще одне слово на позначення дружини, але в цьому випадку воно використовується чоловіками для звертання до власних дружин. Як ми зазначали вище – воно складається з двох ієрогліфів : 家 – «дім» та «内» – всередині. Як і попереднє, це слово створює стереотип, що все, що стосується дому є суто жіночою справою. Одна з респонденток поділилася, що незважаючи на те, що їй подобається бути домогосподаркою, вона відчуває себе незручно, коли її чоловік звертається до неї канай, тому що це змушує відчувати її, що вона менша особистість, ніж її він [47].

- 女房 [ньо:бо:] – «дружина».

Складається з ієрогліфів «жінка» та «дім». Маю аналогічну негативну конотацію, що й попередні два, проте є більш архаїчним і використовується серед старшого покоління.

- 良妻 [рьо:сай] – «гарна дружина».

Уявлення про те, якою має «гарна дружина» існує і досі: «гарна дружина має покірною, слухатися свого чоловіка, гарно готувати та прибирати, бути люблячою матір'ю, ну і звісно ж, не забувати слідкувати за собою». Аналогічного терміна на позначення «гарного чоловіка» немає. Так само не має відповідного вислову до слова 悪妻 – «погана дружина».

- 未亡人 [мібо:джін] – «вдова», «вдовиця».

Слово, що буквально означає «людина, яка ще не померла». Цей термін є офіційним. Використовується як і суспільством, так і самими вдовами по відношенню до себе. Воно несе в собі ідею, що «дружина повинна слідувати в могилу за чоловіком», ніби її життя втрачає сенс без нього [47]. Це слово знецінює цінність і індивідуальність жінки, зводячи її роль до супутниці чоловіка. Сам факт існування цього терміну до сих пір стає більш обурливим, враховуючи, що в деяких культурах жінки та дівчата дійсно добровільно чи під тиском гинули, щоб бути похованими разом зі своїм чоловіком. Наприклад, в Індії існувала практика *сати*, коли вдова спалювала себе живцем на похоронному багатті свого чоловіка; у Давньому Китаї була традиція хоронити наложниць разом з імператором чи високопоставленими особами тощо.

- 主人 [шюджін] – «господар», «чоловік».

У традиційному японському суспільстві чоловік часто вважався головою родини, основним годувальником і головним приймачем рішень. Слово 主人 підкреслює цю роль домінування чоловіка над жінкою та іншими членами сім'ї. Сама ідея того, що чоловік є «господарем» своєї дружини показує відношення до неї, як до істоти рівня тварини, слуги чи будь-якої іншої «приватної власності», що є неприйнятним у здоровому суспільстві.

- 亭主 [тейшю] – «чоловік, хазяїн», «голова сім'ї».

Має аналогічне значення, що й попередній вираз.

- 入籍 [ню:секі] – «реєстрація шлюбу», «запис до сімейного реєстру».

У системі реєстрації сім'ї (戸籍制度 – *косекі сейдо*) після одруження жінка переносить своє ім'я до реєстру чоловіка, що відоме як "ню:секі" (入籍). Ця практика, яка виникла в період Мейдзі, підкріплювала патріархальну систему "іе" (家). Дослідниці критикують "нюсекі" за гендерні упередження і

пропонують використовувати нейтральні терміни, такі як "konin todoke" (реєстрація шлюбу).

- 女性格 [onna сейкаку] – «істино жіночий характер».

Характер людини не залежить від її статі та гендеру. Таким чином вислови на кшталт *онна сейкаку* несуть в собі небезпеку, стереотипізуючи поведінку людей та нав'язуючи їм конкретні гендерні ролі.

Іноземці, вивчаючи японську мову, часто звертаються за допомогою до словників. Тому, на нашу думку, важливо детальніше прописувати етимологію чи емоційно-експресивне значення наданих мовних одиниць, для того щоб користувачі мали більше уявлення про контекст їх вживання та могли самостійно обирати: вживати дані слова чи замінити їх більш нейтральними синонімами.

Наступна лексика, яку тлумачить Наоко Такемару, відсутня в проаналізованому нами словнику, проте є не менш цікавою для розгляду.

- 売れ残り [уренокори] – «непроданий товар».

Якщо попередні вислови стосувалися більшою мірою шлюбу, цей відноситься до групи «сімейного стану». *Уренкоори* - так прийнято називати самотніх жінок віком за 30 років. Головним ресурсом дівчат вважається краса та молодість. Таким чином часто можна почути, що жінки після 30-ти років «вже нікому не потрібні», у той час як чоловіки такої вікової категорії вважаються «у розквіті сил» та «завидними нареченими». Також варто згадати, що самотні чоловіки, які не хочуть створювати сім'ю, не отримують стільки ж засудження, як жінки, які зробили такий же вибір. У суспільстві панує думка, що дівчата не можуть не хотіти вийти заміж за чоловіка, і якщо вони довго самотні, то безумовно не за власним вибором. Проте Пол Донан – професор поведінкової психології, так не вважає. У своєму дослідженні, яке він описав у книзі «*Happy Ever After: A Radical New Approach to Living Well*», вчений провів опитування людей з різним сімейним станом та проаналізував отримані відповіді. Донан виявив, що найщасливішою групою населення є незаміжні жінки та жінки без дітей. «Жінки, які ніколи не виходили заміж і не народжували дітей, в

середньому живуть краще і довше» [30]. Більш того, вчений вказав, що саме чоловікам шлюб надає більше переваг, коли в жінок ситуація навпаки протилежна. «Можу сказати так: якщо ви чоловік, то вам, ймовірно, варто одружуватися. Якщо ви жінка — не поспішайте. Найбільш здоровою і щасливою підгрупою населення є жінки, які ніколи не були у шлюбі і не мали дітей» - зазначає Долан [30].

- 女女しい [мемеші:] – «схожий на жінку», «жіночний».

Це слово входить до групи «характеристики» жінок, проте вживається для позначення «жіночних» чоловіків. Так як через історичні та культурні чинники в минулому усе «жіноче» прийнято вважати менш вартісним або навіть принизливим, бути «як жінка» для чоловіка вважається неприйнятним – будь-то поведінка чи зовнішній вигляд. Деякі дослідники вказують, що така мізогінія є навіть однією з причин гомофобії – адже деякі чоловіки-гомосексуали займають «пасивну», тобто «жіночу» роль в сексуальних стосунках. Таким чином, такі слова як *мемешіі*, не тільки обмежують чоловіків у самовираженні, а й глибоко принижують все, що пов'язане із жінками.

- 男勝り [отокомасарі] – «вища за чоловіків», «мужня».

Більш ввічливий варіант українського виразу «баба з яйцями». Вживається при описі сильних та напористих жінок, які перевершують чоловіків на інтелектуальному чи фізичному рівні, часто з негативним значенням, щоб підкреслити їхню «нежіночність» [51]. Проте, інколи так називають жінку у позитивному значенні, як комплімент, наприклад коли вони досягли високої посади чи зробили певний хоробрий вчинок, що також є проявом упередження щодо жінок, будуючи думку, що напористість, успішність та хоробрість можуть бути пов'язаними з суто чоловічими характеристиками. Таке ставлення до жінок легко помітити і в українському суспільстві, особливо з початком війни Росії проти України: в коментарях в мас-медіа, пов'язаних з жінками-військовими, та на їх особистих сторінках в соц-мережах, спостерігається значна кількість

коментарів з висловами на кшталт «мужня жінка», «дівчина з яйцями», що є абсолютною неповагою до жінок, знецінюючи таким чином їхню стать.

- 女の子 [онна-но-ко] – «дівчинка»

Цей вислів вживається як пестливе та зверхнє звертання чоловіків до дорослих жінок на робочому місці. Звертання *онна-но-ко* показує несерйозне сприймання жінок як спеціалістів у своїй справі. З таким ставленням до себе, їм ще важче досягти того, щоб суспільство визнавало та поважало їхню компетентність на роботі, особливо якщо говорити про займання жінками високих, а не підлеглих посад.

- ブス [бусу] – «потворна жінка».

Бусу є найбільш згадуваним словом в категорії «зовнішності». Жінки зазначають, що воно найчастіше вживається в лайці, особливо стосовно молодих жінок. «*Бусу* стосується не лише зовнішності жінки, але й її характеру та особистості, як-от *seikaku busu* (жінка з неприємним характером)» [47]. Окрім цього вислову, в японській мові можна знайти багато слів, які висміюють «непривабливих» жінок, які не підходять під встановлені суспільством стандарти краси, наприклад: おかめ [окаме] – так називають жінок, чиє обличчя схоже на маску *отафуку*, тобто з круглими обличчям, пухкими щоками, плоским чолом та коротким носом. おかちめんこ (окачі менко) – також означає потворне пласке жіноче обличчя [47]. *Менко* – це японська дитяча гра з картами, яка поширилася ще з періоду Едо, а також – назва самих карт, які використовуються в цій грі. Сенс гри полягає в тому, що один з учасників кладе свою карту на підлогу, поки інший учасник намагається перевернути її, поривом вітру чи прямим ударом, кинувши в неї свою карту. Проте, в давнину замість карт використовувалися глиняні фішки з глини, частіше за все круглої форми, з одного боку плоскі, а з іншого з рельєфним малюнком. З часом, за рахунок тертя об землю, малюнок стирався, і обидві сторони фішки ставали плоскими. Таким чином, можна припустити, що жінок з плоскими обличчями, що прийнято

вважати непривабливим, почали асоціювати зі стертими глиняними значками [56]. Ще одним виразом на позначення конвенційно непривабливих дівчат та жінок є *スベタ* [*субета*] – запозичене слово з іспанської та португальської мови ще за часів Едо, яке зберігло своє значення та використовується в суспільстві і донині. У той час як існує немаленька варіативність слів на позначення «потворних жінок», на позначення «потворного чоловіка» було знайдено лише одне слово : *ブ男* [*буотоко*] [47]. Така відмінність ще раз показує різницю в суспільному очікуванню щодо зовнішності жінок та чоловіків.

Наступні вирази не входять до списку Наоко Такемару, проте є одними з найбільш помітних в соціальних комунікаціях:

- *ビッチ* та *ホーア* [*біччі*] та [*хо:а*] – (від англ. *bitch, whore*) – "сука", "стерва", "повія", "шлюха", "шльондра" [63].

Ці два запозичених слова з англійської мови є дуже грубими та вульгарними. *ビッチ* – так називають жінок, які є агресивними чи домінуючими. В японському дискурсі це слово також можна зустріти у значенні "повії" з метою приниження сексуально розкутих жінок. Соціальні норми не приймають жінок, які відкрито виражають свою сексуальність. Дівчата та жінки нерідко зіштовхуються з осудом та насмішками через свою сексуально поведінку, що пригнічує їхню сексуальну свободу. Такий порядок речей зумовлений стереотипами, що хороші жінки мають бути скромними та цнотливими, без великої кількості партнерів, а секс мати лише з чоловіками, з якими вони знаходяться у серйозних стосунках, у той час як чоловіків такі обмеження не стосуються. В Японії, зокрема, протягом історії була нормалізована полігамія серед знатних чоловіків, коли чоловік міг брати собі декілька дружин та наложниць. Такий уклад припинив своє існування тільки з початком епохи Мейджі. З 1880-х років до початку Другої світової війни, японська освіта для жінок, яка повністю контролювалася державою, була сконцентрована на вихованні дівчат та молодих жінок *良妻賢母* *う* – *рьо:сай кембо*: – "гарними

дружинами та мудрими матерями", для чого створювалися спеціальні жіночі вищі школи, де викладали такі предмети, як домашнє господарство, моральне виховання та манери. Одну із таких шкіл відвідувала майбутня поетеса Йосано Акіко, яка у подальшому випустила свою дебютну збірку віршів під назвою "Скуйовджене волосся", що принесла їй велику популярність в Японії та поза її межами. У своїй збірці поетеса часто описувала свою любов та пристрасть до чоловіка, що не зважаючи на великий талант, викликало велике обурення у тодішнього суспільства. Можна сказати, воно поділилося на дві групи – одні підтримували її феміністичні ідеї про свободу вираження жіночого погляду на сексуальні бажання, а інші – звинувачували Йосано у вульгарності та порушенні традиційних уявлень про жіночність [5]. Суспільство настільки не може об'єднати образ сексуально розкутої жінки та гарної матері та дружини, що в певних людей навіть формується "Комплекс Мадонни" – поділ жінок на "хороших" та "поганих", "святих" та "блудниць", що в багатьох випадках стає однією з причин сексуального насильства та жорстокої поведінки з жінками. З моменту виходу збірки до сьогодні пройшло 123 роки. За цей час в різних народах світу неодноразово підіймалося питання становища жінок, писалося безліч літератури про дискримінацію та стигматизацію жіночої статі, нарешті, було офіційно встановлено безліч прав на захист жінок – одним словом, проведено безліч роботи в даній сфері. Проте, хоч в 21-му столітті уряд Японії більше не нав'язує жінкам ролі дружин, матерів та домогосподарок, суспільство все ще неоднозначно сприймає автономію жінок на власний прояв сексуальності, що можна простежити в мові наявністю та використанням таких слів як: 売女 [байта], 娼婦 [шьо:фу], 売春婦 [байшюнфу], 淫婦 [інпу], 淫行 [інко:] та ヤリマヽ [яріман] [43]. Усі ці слова означають проститутку та «жінок легкої поведінки», проте варто зазначити, що так називають не лише безпосередньо їх, але й звичайних жінок, які просто вдягнули відкритий одяг чи чи станцювали відвертий танець чи будь-яку іншу їх поведінку, яка не підходить під поняття

"хорошої дівчини", з метою принизити та засоромити. В науковому колі така поведінка пояснюється бажанням контролювати жінок та підлаштовувати їх під свій світогляд. Вислови на кшталт 共同便所 [кьо:до: бенджьо] 辻便所 [цуджібенджьо] 公衆便所 [ко:шю: бенджьо], що буквально перекладаються як "громадська вбиральня" та слово ただまん [тадаман] (з англ. free pussy) також використовуються для приниження гідності жінок, які ведуть вільне статеве життя [64].

Вербалізація гендерних стереотипів помітна не лише в лексиці, а й в фразеологічних зворотах та сталих виразах, наприклад: 男は度胸、女は愛嬌 [отоко ва дакьо:, онна ва айкьо:] – "Чоловік повинен мати сміливість, жінка – чарівність" або ж 男は仕事、女は家庭 [отоко ва шіґото, онна ва катей] – "чоловіки на роботі, жінки вдома", 夫に付くのが女の道 [отто ні цуку но га онна но мічі] – "Шлях жінки – слідувати за чоловіком".

У підручнику «101 Japanese Idioms» було знайдено такі фразеологізми:

- 女三人寄れば姦しい [онна саннін кашімаші:] – "там, де збираються жінки, завжди гамірно", "жінки схильні багато говорити" [65].
- 八方美人 [хатто біджін] – "краса у вісьмох напрямках", "красива жінка без будь-яких недоліків" [65].

Вислів складається зі слів 八方 – хатто – «вісім шляхів» та 美人 – біджін – красива жінка, і вживається для опису людини, яка намагається догодити кожному, усім подобатись, тому часто буває нещирою з людьми. Цей вислів має негативний відтінок та часто вживається з осудом. Цей вислів підтримує одразу декілька стереотипів: підтримує уявлення про зацикленість жінок на своїй зовнішності, а також формує асоціацію, що жінки більш схильні до нещирості та бажання подобатися всім.

Ці фразеологізми містять в собі упереджений погляд для жінок. На думку науковців, підручники мають вилучати такі вислови або ж робити зноски про їх етимологію та мізогінічний характер.

Також, в підручнику було помічено реалізацію стереотипів через відповідні картинки та приклади до фразеологізмів. Наприклад, фразеологізм 白い目で見る [*широй ме де міру*] – «дивитись на когось білими очима», тобто дивитись зверхньо та холодно, супроводжується картинкою, де дві жінки із засудженням та неприйняттям дивляться на іншу жінку та наступним прикладом:

A: 今度引っ越してきた井上さんね。あの人はほんとの奥さんじゃなくて愛人なんだって。それが知れてからまわりの主婦はみんな白い目で見はじめたようよ。

A: [Кондо хіккошьте кіта Іноуе-сан не. Ано хьто ва хонто но окусан джнянакуте, айджін на н датте. Соре га шірете кара маварі но шюфу ва мінна шірой ме де міхаджімета йоо йо].

A: Ти знаєш пані Іноуе, що нещодавно переїхала сюди? Я чула, що місіс Іноуе не дружина, а коханка. Коли всі дізналися про це, домогосподарки по сусідству почали холодно на неї дивитися [65].

У суспільстві зрада чоловіка часто перекладається на жінку, з якою він почав позашлюбні стосунки. Будування стосунків з одруженим чоловіком, безперечно, суперечить моралі, тому не може не викликати засудження в свій бік. Проте, в суспільстві прийнято ігнорувати той факт, що головним винуватцем зради як такої є саме чоловік. Якщо на "розлучниць" усі дивляться "холодно", то до чоловіків в більшості ставляться так само як і раніше. До того ж, не рідко можна побачити засудження обох жінок: і коханки, і дружини – першої, за те, що "увела чоловіка" та "зруйнувала сім'ю", а другої тому що не "вберегла сім'ю" та була "поганою дружиною". Самі ж чоловіки залишаються поза увагою і часто не

несуть та не відчують жодної відповідальності за свої вчинки. У протилежному розвитку подій, коли дружини зраджують своїх чоловіків, вони зіштовхуються з масовим осудом, як з боку чоловіків, так і з боку інших жінок, особливо якщо в родині були діти. Існує навіть вульгарний термін для позначення жінок, які зрадили своєму чоловікові – 尻軽 – *shirigaru*, що складається з ієрогліфів 尻 – [*shiri*] – "зад", "сідниці" та 軽 [*karu*] – "легкий" та перекладається як "шлюха", "давалка", "легкодоступна жінка" [36]. Чоловікам же у той час співчують та підтримують. Таке різне ставлення до жінок та чоловіків зумовлене історично привілейованим становищем останніх, дії та вчинки яких часто намагалися виправдати будь-яким способом, що призвело до утворення стереотипів, що чоловіча та жіноча зрада – це різні речі, адже чоловіки "зраджують тілом, а жінки – душею" тощо. Приклади, які наведені в даному випадку, лише закріплюють сприйняття безвідповідальності чоловіків як норму, а також зміцнюють уявлення про ворожнечу жінок між собою, що зумовлює стигматизацію жіночої статі у суспільстві.

2.3. Вербалізація гендерних стереотипів в японськомовному художньому дискурсі на основі роману Ігараші Такахіси «Вставай!» スタンドアップ!

Роман *スタンドアップ!* Ігараші Такахіси – це історія про велику силу волі та незламність духу головної героїні – тридцятирічної жінки на ім'я Ай, що разом з маленькою донькою вимушена тікати від домашнього насильства. Вона вирішує почати своє життя з нової сторінки, тож одного дня бере свою дитину, тікає від чоловіка та, за допомогою знайомих, знаходить притулок у маленькому містечку Юкі в префектурі Ібаракі. Тут героїня випадково натрапляє на занедбаний боксерський зал. Незважаючи на всі свої страхи і сумніви, Ай

вирішує спробувати свої сили в боксі. Цей вид спорту стає для неї способом звільнитися від минулого та знайти внутрішню силу та віру в собі. Ай знайомиться з іншими відвідувачами залу, кожен з яких має власну історію та мотиви для занять боксом. Вона починає знаходити спільну мову з ними та поступово відчуває підтримку спільноти, що допомагає їй змінити свій погляд на себе та своє життя. Врешті-решт, у спробах стати «ною та кращою версією себе», Ай ставить перед собою найбільш амбітну мету свого життя – стати професійною боксеркою. Попри відсутність фінансової підтримки, нестачу часу через роботу та виховання дитини, а також упередження з боку оточуючих, Ай продовжує тренуватися та покращувати свої навички. У фінальному поєдинку з Юкі – чемпіонкою Японії, головна героїня перемагає не тільки суперницю, але власне внутрішнє «я», остаточно залишаючи своє минуле позаду.

Загалом, роман торкається гострих соціальних тем, таких як боротьба з домашнім насиллям та упереджене ставлення до жінок у спорті, особливо в таких «чоловічих» дисциплінах як бокс. Стереотипи з приводу останнього особливо часто можна побачити у тексті. Деякі з них ми наведемо далі.

Проаналізувавши роман *スタンドアッ!* було виявлено вербалізацію гендерних стереотипів на рівні:

- графем
- суфіксів
- речень/виразів
- лексем.

Візьмемо як приклад наступне речення:

それに沖田のことは嫌いだけど、殴りたいとは思わない。

«Хоч мені й не подобається пан Окіта, я не хочу його бити».

(У цій сцені описується як після довгих прохань Ай навчати її боксу, головний тренер залу пан Окіта нарешті погоджується, проте лише за умови, що вона зможе вдарити його в обличчя під час поєдинку, що і приводить до таких роздумів головну героїню).

Ієрогліф 嫌 [кен] означає "неприятнь, ненависть", "відраза". Він складається з радикалів 女 [онна] – "жінка" та 兼 [кен], що означає "об'єднувати", "одночасно". Останній в свою чергу складається з ключів 並 [хей] "дорівнювати, бути подібним" та "вівця". Деякі науковці вважають, що етимологія цього слова походить від давніх уявлень, що жінки від природи більш схильні до емоцій, особливо негативних, і саме по цій причині їх прийнято зображувати в таких ієрогліфах як 嫌 [кен]. Інші дослідники припускають, що цей ієрогліф зображує жінку, яка "утримується від виконань своїх обов'язків", що "не люблять" та "ненавидять" (嫌：女が気兼ねして実行をしぶる → いやがる) []. У будь-якому випадку, дане написання ієрогліфу можна вважати безпідставним та неактуальним, особливо у сучасному світі, коли суспільство намагається відійти від приписування людям соціальних ролей та характеристик, зокрема від надання певній статі конкретних емоцій.

Графічний гендерний стереотип можна помітити і в наступному реченні:

真利男真利男と結婚したのは七年前だ。あたしは二十六、真利男は二十八だった。

"Сім років тому я вийшла заміж за Маріо. Мені було двадцять шість, а Маріо — двадцять вісім".

Слово 結婚する перекладається як "одружитися" та містить в собі ієрогліф 婚 [кон], що означає «шлюб, подружжя» побудований з радикалів «жінка», «прізвище» та «день», що можна трактувати як «день, коли жінка бере прізвище свого чоловіка». Сама традиція брати прізвище чоловіка при одруженні є наслідком патріархального суспільства, де жінки вважалися власністю чоловіків. Навіть до сьогодні японським жінкам важко залишити свою фамілію при одруженні чи взяти подвійне прізвище через особливості законодавства. «Наразі японське законодавство вимагає, щоб при одруженні пари обирали одне з

прізвищ, і здебільшого обирають саме чоловіче прізвище» [44]. «Деякі дитячі садочки вимагають вимагають, щоб батьки мали однакові прізвища, а дітей просять використовувати прізвище батька» [44]. У лікарнях жінок також часто попереджають про необхідність змінити прізвище, а також питають причину, чому вони не зробили цього раніше. Така система значно ускладнює будь-які формальні процеси, які потребують документів матері та дитини. Жінки, які мають усталену кар'єру під своїм дівочим прізвищем, можуть зіткнутися з труднощами, пов'язаними з визнанням ідентичності після зміни прізвища. Це може вплинути на їх професійні зв'язки, репутацію та впізнаваність у професійному середовищі. Більш того, традиція, за якою жінки при одруженні беруть прізвище чоловіка, дійсно має значний вплив на невидимість жінок в історії людства. Коли жінки змінюють своє прізвище після одруження, їхні досягнення та внески часто стають менш видимими або навіть втрачаються для історичних записів. Це особливо важливо в академічних, наукових та мистецьких сферах, де прізвище є ключовим ідентифікатором. Зміна прізвища ускладнює відстеження генеалогії та історичних записів, що призводить до меншої видимості жінок у сімейних та соціальних історіях. Прийняття прізвища чоловіка може підкріплювати ідею про підпорядковану роль жінок у шлюбі та суспільстві. Це зменшує їхню автономію та видимість як незалежних індивідів. Чотири японки навіть подали позов до суду, оскаржуючи закон, який змушує жінок брати прізвище чоловіка після одруження, стверджуючи, що це порушує їхні конституційні права. Одна з жінок заявила, що зміна прізвища завдала їй психологічної травми, оскільки її ім'я є важливою частиною її ідентичності. Інша жінка повідомила, що їй відмовили у видачі свідоцтва про одруження через прохання зберегти обидва прізвища, що вона вважає порушенням її індивідуальних прав [44]. Якщо японський уряд й надалі наполягатиме на системі одного прізвища в парі – до кінця 2531-го року кожен японець носитиме прізвище «Сато» - виявили результати дослідження, проведеного під керівництвом професора Хіроші Йошіді. Хоча закон дозволяє як чоловікам, так і жінкам змінювати своє прізвище після шлюбу, на практиці більшість жінок

приймають прізвище чоловіка, Це питання викликає дебати щодо гендерної рівності і прав жінок у японському суспільстві. Таким чином, ієрогліф 婚 [кон] відображає й закріплює патріархальне уявлення про те, що жінки мають змінювати своє прізвище на прізвище чоловіка, створюючи ілюзію, ніби вони все ще вважаються власністю своїх чоловіків.

もう、この学校に来ることはない。ごめんなさいと頭の中で百回繰り返して、正たのは横浜の大きな病院だった。あたしは高校を出て、専門学校に三年通い、看護師の資格を取った。最初に勤め働き始めて五年ぐらい経った頃、真利男と出会った。

"Я більше ніколи не прийду до цієї школи. Я сотні разів прокручувала в голові слово "вибачте" і опинилася у великій лікарні в Йокогамі. Після закінчення школи я три роки навчалася в професійно-технічному училищі і здобула кваліфікацію медсестри. Приблизно через п'ять років після того, як я почала працювати на своїй першій роботі, я зустріла Маріто".

(У цій частині твору зображені одні із спогадів головної героїні свого минулого та моменту, коли вона вперше зустріла свого майбутнього чоловіка).

Це речення та всі його складові є абсолютно гендерно нейтральними, проте воно містить в собі одне цікаве для розгляду слово, а саме 看護師 – кангоші – , що перекладається як "медсестра" або ж "медбрат". Раніше ж, коли в сфері догляду за хворими працювали лише жінки, медсестр називали 看護婦 – кангофу – "медсестра". Слово 看護婦 складалося з ієрогліфів 看 – "доглядати", 護 – "захищати" та 婦 – "жінка"/"дама", який в свою чергу складався з ключів 女 – "жінка" та 帚 [シュウ] – "віник, мітла". Коли чоловіки почали приходити у цю сферу, не зважаючи на те, що їх було менше 5 %, для них невдовзі створили окремий гендерно-нейтральний термін 看護人 – що буквально значить "людина,

що доглядає за хворими". У 1968 році до Закону про медсестер, акушерок і медбратів (保健師助産師看護師法) для позначення чоловіків у медсестринстві було встановлено новий термін 看護師 – *кантоші* – з ієрогліфом 士 [*ші*] на кінці, що має значення "самурай", "воїн", "чоловік". У 2002 році уряд Японії затвердив у законодавстві новий, придатний для обох статей термін – 看護師 – *кантоші* – "медперсонал". Це слово є омонімічним до 看護師, але має на кінці інший ієрогліф на кінці – 師 [*ші*] – "вчитель", "наставник". Створення таких гендерно інклюзивних термінів у професіях є позитивною тенденцією. Проте, здебільшого, такі процеси відбуваються набагато швидше лише в тих випадках, коли чоловіки обирають традиційно "жіночі" професії, а не навпаки. Наприклад, так звані "фемінітиви", як 夫人 [*фуджін*] 女性 [*джьосей*] 女流 [*джьорю:*] 女 [*онна/джьо*] 女子 [*джьоші*] остаточно перестали використовуватися у ЗМІ лише декілька років тому []. Також завдяки мовній реформі було заборонено звертатися до дорослих жінок, додаючи до їхніх фамілій суфікс ちゃん (який прийнято вживати до дітей, тварин та близьких друзів для підкреслення молодості, милості чи ніжності та дружніх стосунків), замінивши його нейтральним та ввічливим – さん. Японська мова не має граматичної категорії роду, тому в ній такі модифікатори жіночої статі лише показують гендерну упередженість стосовно кваліфікації та компетентності жінок у традиційно "чоловічих" зайнятостях. Такі слова як 女子 [*джьоші*], що використовуються на позначення молодих дівчат, у звертаннях до дорослих жінок, особливо у професійній сфері та не в дружніх стосунках, виглядають недоречними. Використання суфікса ちゃん [*чан*] до дорослих жінок також є недоречним у формальних або професійних контекстах і вживається здебільшого для

підкреслення близьких або дружніх стосунків, а також у неформальних розмовах або в контексті маркетингу та розваг.

「ましてや愛ちゃんは女性だ」とあたしに視線を向けた。「男より女の方が怪我をしやすい、ダメージが残れば一生の問題になる。」

"Але Ай – це жінка," - сказав Окіта, злегка нахиливши голову. "Жінки частіше отримують травми, ніж чоловіки, і якщо травми залишаться, це може мати серйозні наслідки на все життя."

У цьому уривку роману тренер Окіта описує одну із причин чому він не хоче тренувати жінку, особливо до професійного боксу. При їхніх не близьких і вже точно не дружніх на цей момент стосунках, він все ще звертається до неї через суфікс *ちゃん*, роблячи наголос на її статі та віці. Існує стереотип, що жінки більш вразливі до травм у порівнянні з чоловіками. Це пов'язано з фізіологічними відмінностями, такими як м'язова маса, щільність кісток та гормональні цикли. Деякі тренери можуть вважати, що жінки більше ризикують отримати серйозні травми, які можуть мати довготривалі наслідки для їх здоров'я, тому відмовляються брати їх в учениці, попри їхнє власне обдумане бажання. Ставлення до жінок як до більш ніжних і тендітних створінь, яких потрібно захищати, навіть проти їхньої волі вважається "доброзичливим сексизмом". Нерідко тренери опираються на сімейні та соціальні очікування щодо ролі жінок у суспільстві, наприклад, що жінки повинні уникати ризикованих видів діяльності або зберігати свою фізичну привабливість чи фізичне здоров'я заради своїх майбутніх чи нинішніх дітей, про що також говорить пан Окіта:

「選手生命は短いし、一発のパンチのダメージで、その後の人生を棒に振る奴もいる。安全になったって JBC は言いますが、練習中も含めれば年に一人や二人は死んでるんです。真剣にやったら、何もいいことはありません。この子を親がいない子供にしたいですか?」

"Життя бійця коротке, і один удар може зруйнувати все життя. JBC каже, що спорт стає безпечніше, але якщо врахувати, що відбувається під час тренувань, одна-дві людини гинуть на рік. Серйозне ставлення до цього не принесе ніякої користі. Ви хочете, щоб ця дитина залишилася без батьків?"

Слова пана Окіта, безперечно, мають сенс, проте кожна людина має право сама приймати рішення і нести за них відповідальність, незалежно від своєї статі. Навіть професійні жінки-спортсменки неодноразово отримують питання щодо дітей, такі як: "Як ви плануєте поєднувати кар'єру спортсменки та материнство?" або ж "Чи не боїтеся, що материнство завадить вашій спортивній кар'єрі?" та багато інших подібних питань. Багато спортсменок висловлювали своє розчарування з приводу таких питань, оскільки вони відволікають від їхніх досягнень і професійних цілей. У той час чоловіків-спортсменів рідко запитують про наявність дітей чи про те, як вони поєднують кар'єру та сім'ю.

Також, в романі тренер вказував, що жінкам немає сенсу йти у професійний бокс, адже вони все рівно "нічого не зароблять", що вкотре нагадує читачам про різну оплату праці жінок та чоловіків, особливо у спорті.

「試合に出たって、ファイトマネーが入ってくるわけでもないんですと、望美ちゃんのことを遮るように沖田が言葉を継いだ。「男だってそうですが、奴らにはまだチャンスがある。チャンピオンになれば、それなりの見返りがありますからね。でも女子はどうです？女子のチャンピオンのファイトマネーがいくらか、知らないわけじゃないでしょう」

"Окіта перебив Нозомі, сказавши, що навіть якщо вона візьме участь у змаганнях, то не отримає жодних грошей за бій. Те ж саме стосується і чоловіків, але у них все ще є шанс. Якщо вони стануть чемпіонами, то отримають відповідну винагороду. А як щодо жінок? Ви ж не знаєте, який гонорар отримують жінки чемпіонки, чи не так?"

「金ですよ」、と沖田が冷たい声で言った。「ボクシングは金のためにやるもんです。そうじゃなきゃ、誰もこんな辛いことはしませんよ。どんなに練習が辛いか、わかってるでしょう?」

"Справа в грошах", - сказал Окіта холодным голосом. Бокс - це гроші. Інакше ніхто б не займався такою важкою справою. Ти ж знаєш, як важко тренуватися, чи не так?"

Жінки-боксерки заробляють значно менше, ніж їхні чоловічі колеги. Наприклад, чемпіонка світу в легкій вазі Кеті Тейлор, яка вважається однією з найкращих боксерок світу, заробляє значно менше, ніж багато чоловіків-боксерів з аналогічними досягненнями.

За даними різних джерел, середній гонорар за бій для чоловіків-боксерів часто становить від кількох сотень тисяч до кількох мільйонів доларів, тоді як жінки-боксерки зазвичай отримують від кількох тисяч до кількох десятків тисяч доларів. Наприклад, Шилдс заробила \$350,000 за свій останній бій, тоді як Тайсон Ф'юрі отримав \$30 мільйонів за захист свого титулу [57]. Інший приклад - Аманда Серрано, яка зі своєю вражаючою кар'єрою змушена була працювати додатково тренером і брати участь у змішаних єдиноборствах, щоб заробити більше грошей. Вона зауважує, що навіть при наявності світових титулів, її гонорари значно менші порівняно з чоловіками з подібними досягненнями [60]. Різниця в оплаті між жінками-боксерками та чоловіками-боксерами зумовлена кількома основними факторами: 1) меншою популярністю жіночого боксу (жіночі бої менше рекламуються і менш популярні серед глядачів порівняно з чоловічими. Це означає менші телевізійні контракти, менші доходи від продажу квитків і, відповідно, менші гонорари для боксерок); 2) відсутність відповідного маркетингового просування (промоутери часто витрачають менше ресурсів на просування жіночого боксу. Наприклад, у той час як чоловічих боксерів активно просувають через ЗМІ, жінки часто залишаються поза увагою, що впливає на їхню популярність і, відповідно, на розмір гонорарів); 3) відсутність

репрезентації на телебаченні (багато жіночих боїв не транслюються по телебаченню або транслюються лише в інтернеті, що обмежує можливості для залучення спонсорів і зменшує загальний дохід від боїв. Наприклад, бої вищезгаданої Аманди Серрано часто не транслюються на основних телеканалах, що обмежує її можливості для заробітку); 4) додаткові фінансові витрати: Жінки-боксери часто змушені працювати додатково, щоб забезпечити себе, що зменшує їхні можливості для тренувань і досягнення високих результатів. Це ще більше ускладнює їхню конкурентоспроможність у порівнянні з чоловіками, які можуть повністю зосередитися на спорті). До того ж, на розвиток жіночого спорту по всьому світу залишили глибокий слід постійні заборони та обмеження жінок на участь в спортивних змаганнях. Усі ці чинники роблять жінок невидимими у боксі, що призводить до суспільних думок про те, що жіночий бокс нудний і тому непопулярний, і що взагалі – бокс – це не жіночий вид спорту. Такі наративи помітні й в самому романі, навіть від персонажів, які, здавалось би, мали розуміти усі підводні течії становища жіночого боксу та не бути під впливом стереотипів. Наприклад, дідусь Нодзومی – молодій дівчині, яка працює в спортзалі, що відвідує Ай, та є за сумісництвом однією з її найкращих подруг. Саме вона була тією людиною, яка заохочувала головну героїню займатися боксом, підтримувала її, допомагала в тренуваннях та навіть проводила час з її донькою, доки Ай займалася спортом. З самого дитинства її мрією було стати професійною спортсменкою, проте її сім'я, особливо дідусь, боксер у минулому, часто наголошували, що цей спорт "не для дівчаток":

「見てたら、自分でもやりたくなった。スポーツって、何でもそうでしょ？ も、できなかった。それだけは止めてくれて おじいちゃんにも言われたし、親戚も含めて 周りの大人はみんな反対した。」笑いながら、望美ちゃんが何度か目をこすった。うっすら涙が滲んでいた。「そもそも女の子がやるもんじゃないとか、そんなことも言われた。小さい頃は、走るのさえ

駄目って禁じられてた。素質があったとしても、それじゃ無理だよ。だけど、ホントはやりたかった。」

*"Коли я дивилась як інші займаються боксом, мені також хотілося. ... ? Проте мені не можна було. Дідусь казав мені цього не робити, і всі дорослі навколо мене, в тому числі мої родичі, були проти" – Нозомі кілька разів потерла очі, сміючись. Сльози текли по її обличчю. "Мені також казали, що, в першу чергу, **це спорт не для дівчаток**. Коли я була маленькою, мені забороняли навіть бігати. Навіть якби я була здібною – у мене не було можливості займатися улюбленою справою. Проте мені дійсно дуже хотілося".*

Подібно неодноразово заявляв і тренер Окіта, на що головна героїня зрештою відповіла:

「教えてくれるんなら、コーチって呼ぶけど、そうじゃないんなら、あんたはただの頑固ジジイだ。そんな人に敬意なんか払えない」愛ちゃん、と望美ちゃんがあたしの腕を引いた。でも、もう止まらなかった。「いつまで昭和のつもり？ボクシングは男のスポーツだ、そんな話は聞き飽きただよ！」

"Якщо ти мене навчатимеш, я буду називати тебе тренером, але якщо ні, ти просто впертий старий. Я не можу поважати таку людину," - сказала Ай. Нозомі потягнула мене за руку, але я вже не могла зупинитися. "Скільки ще ти збираєшся жити в епоху Шьова? Я вже втомилася слухати, що бокс - це чоловічий спорт!"

У романі також піднімається тема тиску патріархального суспільства на жінок, зокрема на їх зовнішній вигляд:

「ボクシングをやりたいと考える男の人は少ないし、これから先も増える見込みはない。だけど、女性は事情が違う。だって、女性にとって、ダイエットは永遠の夢だ。病院に勤めていた時に聞いた話だと、スポーツジム

の会員の半分以上は女性だそう。運動不足やストレス解消のために通うのは男の人もそうだろうけど、女性には他にダイエットやスタイルアップという目的もある。ジムに通う意味が男性以上に大きい。何だかんだいって日本は男性社会で、女性の方がフラストレーションを余分に溜めている。どこかにそのイライラをぶつけたいって思ってるけど、なかなかそんな場所はない。」

"Чоловіків, які хочуть займатися боксом, мало, і в майбутньому їх навряд чи побільшає. Але для жінок ситуація інша. Адже для жінок схуднення - це вічна мрія. Я чула, коли працювала в лікарні, що більше половини членів спортзалів - це жінки. Чоловіки також ходять туди, щоб зняти стрес або компенсувати брак фізичних навантажень, але для жінок є ще одна мета - схуднення і поліпшення фігури. Для жінок це важливіше, ніж для чоловіків. Врешті-решт, Японія - це суспільство, де домінують чоловіки, і жінки накопичують більше фрустрації. Вони хочуть десь виплеснути своє роздратування, але таких місць дуже мало."

Через історичні та соціальні фактори жінки дійсно більше опікуються своєю зовнішністю, ніж чоловіки. Проте, такі вирази як "схуднення – це вічна мрія жінок" призводять до узагальнення всіх жінок та стереотипів, що жінки, які ходять в спортивні зали тільки заради поліпшення своєї зовнішності. Це узагальнення підкріплює стереотипи про те, що чоловіки та жінки мають різні інтереси та мотивації, що призводить до невизнання спортивних інтересів жінок як чогось серйозного, не пов'язаного із їхнім зовнішнім виглядом та соціальним одобренням. Навіть в соц-мережах під відео дівчат, де вони показують, як займаються такими видами спорту як бодібілдинг, пауерліфтинг, важка атлетика чи будь-якою іншою фізичною активністю, яка має на меті збільшити м'язову масу, нерідко можна побачити коментарі, що це "нежіночно" та "негарно", опускаючи той факт, що ці жінки займаються цим не заради краси. Уявлення про те, що жінки повинні займатися спортом тільки для підтримування "своєї форми"

є дуже шкідливим та призводить до засудження жінок у спорті та їх обмеження у його виборі.

Гендерна асиметрія спостерігається й на лексичному рівні. Наприклад, вищезгадане слово *бусо* – ブソ – "потвора" також згадується у даному уривку:

おれにはもっと違う人生があったはずだ。お前みたいなブスじゃなくて、もっと いい女とつきあって、いい会社で働いて、もっと幸せになれたんだ。勝手に妊娠して勝手に産んで、無理やり父親にさせられた。お前のせいなんだから責任取れって、大声で怒鳴って、部屋中メチャクチャにして出て行った。正直、そうかもしれないって思った。真利男は顔だって悪くないし、きちんとした会社に勤めるサラリーマンだった。もっといいことがあったかもって。唯愛のことがあったから、あたしと結婚するしかなくなった。あたしのワガママに、真利男はつきあってくれたんだ。だから、全部あたしのせいだって怒るのは間違っていない。

"У мене могло бути інше життя! Я міг зустрічатися з кращою жінкою, а не з такою потворою, як ти, працювати в гарній компанії та бути набагато щасливішим! Ти сама завагітніла і народила, змусила мене стати батьком проти моєї волі. Це все твоя вина, тому ти повинна взяти відповідальність," - кричав він, розгнівано перевертаючи все в кімнаті, перш ніж піти. "Чесно кажучи, я думала, що це може бути правдою. Маріо був досить привабливим і працював у пристойній компанії. Можливо, його життя могло бути кращим. Через ситуацію з Юіай він не мав іншого вибору, окрім як одружитися зі мною. Маріо почав зі мною зустрічатися через мій егоїзм. Тому його гнів через те, що він вважає це все моєю провиною, не є зовсім неправдивим."

Як ми зазначали в попередньому розділі, це слово вважається одним із найбільш негативно забарвлених слів з приводу зовнішності жінок на думку

японок. Такі висловлювання підсилюють уявлення про те, що цінність жінки визначається її зовнішнім виглядом.

На прикладі цього уривку ми також можемо проаналізувати вербалізацію інших сексистських та мізогінічних проявів поведінки героїв. Наприклад, в житті, як і в цьому романі, можна простежити тенденцію перекладання спільної відповідальності на жінку та звинувачення її у всіх проблемах. У книзі чітко вказано, що одружитися та народити дитину було спільним рішенням двох дорослих людей, проте як тільки Маріо втратив свою роботу та почав страждати від алкоголізму, він вирішив перекласти відповідальність за своє життя на свою дружину, звинувативши її у всіх своїх проблемах, цим самим виправдовуючи насильство над своєю сім'єю. Через стереотип, що саме жінка несе відповідальність за своїх дітей, ще більше укріплює та дозволяє виправдовувати таку поведінку. Інший гендерний стереотип про жінку як джерело чоловічих проблем, вказує, що жінки є причиною більшості або всіх проблем, з якими стикаються чоловіки. Він відображає глибоко вкорінені упередження і негативні уявлення про жінок, приписуючи їм відповідальність за невдачі, стреси або труднощі, які виникають у житті чоловіків. Нормалізація таких думок в суспільстві призводить до того, що жінки самі починають вірити в те, що проблема в них, як і у випадку головної героїні, що призводить до погіршення їхнього ментального та фізичного здоров'я.

Наступні лексеми самі по собі не мають сексистського підґрунтя, проте їх вживання в певних контекстах несуть в собі гендерне упередження стосовно жінок, як наприклад в наступних реченнях:

どうすりゃいいんだというように後頭部に手を当てていた沖田が、横にあった棚からグローブを取って、あたしに放った。「そいつを着けてリングに上がれ」足を引きずりながらロープをくぐった沖田が、早くしろ、とコーナーポストを叩いた。どうしていいのかわからないまま望美ちゃんを見る

と、彼女も首を傾げていた。「他人を殴ることの意味が、お嬢さんにはわかってないんです」

"Окіта, тримаючи руку на потилиці, ніби не знаючи, що робити, взяв рукавички з полиці поруч і кинув їх мені – "Надінь їх і виходь на ринг". Окіта, шкутильгаючи, проліз під канатом і постукав по кутовому стовпу рингу, вимагаючи поспіху. Не знаючи, що робити, я подивилася на Нозомі, і вона теж похитала головою. "Юна леді не розуміє, що означає бити інших людей," – сказав він".

「本人がプロになりたいって言ってるんです。試合はともかく、プロテストを受け 準備をするのは本人の自由でしょ？ そのために、沖田さんが教えてくれてもいいんじゃないかって――」

「お嬢さんが口を出すことじゃありません、と沖田が鋭い声で言った。」

- *"Вона сама хоче стати професіоналом. Незалежно від того, чи буде вона брати участь у змаганнях, вона має право підготуватися до професійного тесту, чи не так? І хіба ви, пане Окіта, не могли б їй допомогти в цьому?"*
- *"Юній леді не слід втручатися не в свої справи".*

年端もいかない女の子に、ボクシングの英才教育なんかしてどうするんだって――」

"Який сенс тренувати дівчинку, яка ще навіть не достатньо доросла?"

Тренер Окіта тут звертається до пані Ай як *お嬢さん* [оджьюсан] та *女の子* [онна-но-ко]. Слово *お嬢さん* [оджьюсан] перекладають як "юна леді", "панночка", "мадмуазель". Японці асоціюють це слово з милими, елегантними та несаможитливими дівчатами, які зазвичай походять із заможних сімей []. У контексті роману таке звернення до Ай, яка аж ніяк не підходить на роль "юної

леді", є скоріше спробою показати свою зверхню позицію через мінімізацію віку головної героїні та підкреслення відсутності у неї достатнього досвіду. Говорити про тридцятирічних жінок як про "дівчаток" – 女の子 – [онна-но-ко] – також може бути розглянуто як прояв сексизму, оскільки воно знецінює її зрілість та показує відсутність відчуття рівності та поваги до особистості головної героїні.

Висновки до розділу 2

У цьому розділі ми проаналізували вербалізацію гендерних стереотипів у сучасній японській мові, зокрема в японськомовному художньому дискурсі на прикладі роману Ігараші Такахіси «Вставай!». Аналіз показав, що гендерні стереотипи глибоко вкорінені в японській мові на різних рівнях - від графічного до лексичного. Виявлені приклади демонструють, як стереотипи проявляються в ієрогліфах, суфіксах, стійких ідіоматичних оборотах та лексемах, а також як вони впливають на сприйняття та репрезентацію жінок у суспільстві.

Зокрема, ієрогліфи з радикалом «жінка» часто мають негативне або стереотипізоване значення, що підсилює уявлення про слабкість та емоційність жінок. Аналіз графем показав, що навіть у сучасній японській мові залишаються сліди патріархальних уявлень про ролі жінок у суспільстві.

Лексичний рівень аналізу виявив, що в японській мові існує багато слів та виразів, які принижують жінок або обмежують їхню самостійність та автономію. У художньому дискурсі ці стереотипи виражаються через опис поведінки та думок персонажів, їхні взаємодії та конфлікти.

Вербалізація гендерних стереотипів у мові підсилює їх у суспільній свідомості, що впливає на реальні життєві ситуації, як-от дискримінація жінок на робочих місцях, у спорті та в інших сферах життя. Важливо усвідомлювати ці стереотипи та працювати над їх викоріненням, адже мова має значний вплив на формування суспільних норм і цінностей.

Отже, для досягнення гендерної рівності необхідно продовжувати дослідження та аналіз мови, звертати увагу на дискримінаційні аспекти у мовленні та сприяти впровадженню гендерно-нейтральних виразів у повсякденну комунікацію. Це сприятиме створенню більш справедливого та рівноправного суспільства для всіх його членів.

ВИСНОВКИ

Дана робота мала на меті дослідити специфіку вербалізації гендерних стереотипів у сучасному японськомовному художньому дискурсі.

1. Проаналізувавши теоретичні засади стосовно гендеру та гендерних стереотипів, було з'ясовано, що гендер – це система цінностей та норм, що визначає характеристику та поведінку людей на основі їх статі, змодельована та підтримувана суспільством та соціальними інститутами. Гендер визначається соціальними, політичними, економічними та культурними контекстами народу і реалізовується в процесі соціалізації людей як особистостей. Гендер утворює стереотипи шляхом очікування від жінок та чоловіків виконання конкретних соціальних ролей у суспільстві. Стереотипи є хибними, перебільшеними чи надмірно спрощеними уявленнями про певні групи суспільства, що можуть призводити до різних негативних наслідків. Гендерні стереотипи – це загальноприйняті уявлення щодо певної поведінки, гендерних ролей, зовнішнього вигляду та персональних характеристик людини, обумовлені її статтю. Вони є культурно та історично відносними та інтерпретуються залежно від таких соціальних факторів як клас, вік, раса тощо. Гендерні стереотипи призводять до багатьох соціальних та економічних проблем, таких як дискримінація за ознакою статі на ринку праці та в сфері освіти, гендерного розриву у заробітних платах, обмеженого доступу до керівних посад, гендерно зумовленого насильства, додаткового навантаження хатньої роботи вдома, або так званої "2-ї зміни" та до утворення нереалістичних та шкідливих для здоров'я стандартів краси.

2. Було охарактеризовано соціально-економічне та правове становище жінок в сучасній Японії та в її історичному минулому. Його аналіз показав значні зміни в житті жінок, що відбувалися під впливом релігійних, політичних та культурних факторів. Жінки мали високий статус у стародавні часи: вони були правительками та шаманками, але згодом зазнали дискримінації під впливом буддизму та приходом самурайської влади. Незважаючи на прогресивні

законодавчі зміни після Другої світової війни, що мали забезпечувати гендерну рівність, патріархальні традиції досі впливають на життя жінок, особливо у професійній сфері. Сучасна Японія демонструє прагнення до гендерної рівності, але традиційні уявлення про гендерні ролі залишаються значним фактором впливу.

3. Було встановлено, що гендерні стереотипи глибоко вкорінені в мовній картині світу, відображаючи соціально-культурні чинники, що впливають на суспільну свідомість. Вони проявляються у лексичних, фразеологічних, семантичних та граматичних структурах мови, сприяючи формуванню та підтримці гендерної асиметрії та мовного сексизму. Гендерна маркованість простежується на рівні структури письмового знака, що містить у складі ключ 女, у стійких ідіоматичних оборотах, прислів'ях та приказках, у лексемах, що вказують на сімейний стан жінки, її зовнішність, кваліфікацію та особисте життя, а також у суфіксах та звертаннях. Незважаючи на успіхи несексистської мовної реформи в Японії, гендерно забарвлені вислови залишаються поширеними в розмовній мові та художніх текстах, що робить їх важливим об'єктом дослідження для розуміння їхнього впливу на колективну свідомість і культурну ідентичність.

4. Проаналізувавши графічне вираження гендерних стереотипів у японській мові через ієрогліфи, ми виявили, що ієрогліфи з ключем 女 (жінка) часто мають негативні конотації, що підкріплюють стереотипи про жінок як ревливих, грішних та залежних від чоловіків. Також розглянуто порядок слів у японських сполуках, де ієрогліфи на позначення чоловіків зазвичай передують ієрогліфам на позначення жінок, що відображає патріархальний та андроцентричний погляд на мову. Цей аналіз дозволяє зрозуміти, як мовні структури закріплюють гендерну асиметрію та впливають на сприйняття гендерних ролей у японському суспільстві.

5. Було досліджено репрезентацію жінок у лексиці та сталих виразах японської мови, підкреслюючи наявність в них гендерних стереотипів і

дискримінаційних конотацій. Аналіз показує, як мова відображає патріархальні уявлення, закріплюючи негативні стереотипи щодо жінок через слова, що підкреслюють їх обмеженість ролей, підлеглість чоловікам, та наділяють їх негативними рисами особистості. Особлива увага приділяється впливу словників і освітніх матеріалів, які можуть підтримувати або змінювати ці стереотипи. Підкреслено важливість критичного підходу до використання мови та необхідність вилучення дискримінаційних термінів для сприяння гендерної рівності.

6. Проаналізувавши роман Ігараші Такахіси «Вставай!», де головна героїня, тридцятирічна Ай, завдяки боксу долає свої внутрішні страхи та сумніви, а також усі зовнішні перешкоди, зокрема гендерні стереотипи. Аналіз показує, як у тексті роману вербалізуються гендерні стереотипи на різних мовних рівнях – від графем і суфіксів до лексем і речень. Особливу увагу приділено дискримінаційним виразам та ставленню до жінок у традиційно чоловічому спорті. Роман демонструє, як стереотипи про жінок відображаються у мові та культурі, підкреслюючи необхідність критичного переосмислення гендерних ролей у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буковинський державний медичний університет Стереотипи та якість життя, 03/06/2013, 14:56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/1300-stereotipi-ta-yakist-zhittya/> (дата звернення: 21.06. 2024)
2. Вікіпедія, Вільна енциклопедія: Анорексія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 21. 06. 2024)
3. Вікіпедія, Вільна енциклопедія: Сексуальна об'єктивація. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (дата звернення: 21. 06. 2024)
4. Вікіпедія, Вільна енциклопедія: Ключ (ієрогліфічний). [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87_\(%D1%96%D1%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87_(%D1%96%D1%94%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D1%96%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9)) (дата звернення: 21. 06. 2024)
5. Ганна Вознюк Поетична спадщина Йосано Акіко: проблеми традиції та новаторства. 2021. 322 ст.
6. І. Волосевич, О. Прочуханова, О. Стрельник Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: до і після початку повномасштабної російської агресії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.insight-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/GS_2.pdf (дата звернення: 21. 06. 2024)
7. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. – Засади розуміння гендеру та гендерної рівності [Текст] : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 20 с.

8. Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 1./ Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю.. - Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012.-320 с.
9. Л. Магдюк Гендерні стереотипи. Вплив гендерних стереотипів на представлення жінок і чоловіків на ринку праці. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/197229316.pdf> (дата звернення: 21. 06. 2024)
10. Мінченко О. В. Мовний сексизм: стан і тенденції (теоретико-правовий аспект) 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/23.pdf
11. О.Л.Козачишина Гендерні стереотипи в писемному мовленні.
12. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
13. О. А. Дніпрова, Т. В. Єрмолаєва, Н.О. Черняк Гендерні стереотипи та вибір професії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/2/9.pdf> (дата звернення: 21. 06. 2024)
14. Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ: ФО-П Петраш К.Т., 2019. 264 с.
15. Укрінформ, Ірина Пінчук: Харчові розлади можуть мати непередбачувані наслідки для здоров'я. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3385308-harcovi-rozradi-mozut-mati-neperedbacuvani-naslidki-dla-zdorova.html> (дата звернення: 21. 06. 2024)
16. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Київ): Що таке гендерні стереотипи та як з ними боротися? 11-04-202308:35. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://centraljust.gov.ua/news/info/scho-take-genderni-stereotipi-ta-yak-iz-nimi-borotися> (дата звернення: 21. 06. 2024)

17. Чуєшкова О. В., Лисенко К. С. Українська інженерно-педагогічна академія: Графологічний аналіз як засіб визначення гендерних якостей людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/78066447.pdf> (дата звернення: 21. 06. 2024)
18. ЯПОНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК : уклад. Бондаренко І., Бондар Ю., Букрієнко А., та ін. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2012. – 464 с.
19. Alekseeva G. V. Masculinity, femininity as a determinant of individual's identity in adolescence. *Ukrainian Society*. 2005. Vol. 2005, no. 2-3. P. 9–19. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2005.02-03.009> (date of access: 21.06.2024).
20. A. Tanaka, Th. Akpan Japan Society 12 september 2023: Japan Addresses the Wage Gap by Requiring Gender Pay Gap Disclosure. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://japansociety.org/news/japan-addresses-the-wage-gap-by-requiring-gender-pay-gap-disclosure/> (дата звернення: 21.06.2024)
21. Anupam B. Jena, MD, PhD,¹ Andrew R. Olenski, BS,² and Daniel M. Blumenthal Sex differences in physician salary in U.S. public medical schools
22. Al Jazeera and Agencies: Japan's Kishida pledges to 'work harder' to fix gender pay gap. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/economy/2023/3/8/japans-kishida-pledges-to-work-harder-to-fix-gender-pay-gap> (дата звернення: 21.06.2024)
23. American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition DSM-5. 2013.
24. AL JAZEERA AND NEWS AGENCIES: Japan's Kishida pledges to 'work harder' to fix gender pay gap. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/economy/2023/3/8/japans-kishida-pledges-to-work-harder-to-fix-gender-pay-gap> (дата звернення: 21. 06. 2024)
25. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. Routledge, 2006. 236 p.

26. Blau, Francine D., and Lawrence M. Kahn. 2017. "The Gender Wage Gap: Extent, Trends, and Explanations." *Journal of Economic Literature*, 55 (3): 789-865.
27. Cl. Garcia-Moreno, Al. Guedes and W. Knerr Understanding and addressing violence against women: Femicide. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf (дата звернення: 21. 06. 2024)
28. Cornell Law School: Constitution of Japan. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.law.cornell.edu/women-and-justice/resource/constitution_of_japan (дата звернення: 21.06.2024)
29. Cutler A., Scott D. R. Speaker sex and perceived apportionment of talk. *Applied Psycholinguistics*. 1990. Vol. 11, no. 3. P. 253–272. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.1017/s0142716400008882> (дата звернення: 22.06.2024).
30. Dolan P. *Happy Ever After: Escaping the Myth of the Perfect Life*. Penguin Books, Limited, 2020. 256 p.
31. Endo O., Shibamoto Smith J. S. *Women and Words: The Status of Sexist Language in Japan as Seen through Contemporary Dictionary Definitions and Media Discourse. Japanese Language, Gender, and Ideology*. 2004. P. 166–184. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/oso/9780195166170.003.0010> (дата звернення: 22.06.2024).
32. Human Rights Watch Європейський та Центральноазіатський відділ Праця жінок: дискримінація по відношенню до жінок на українському ринку праці [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.hrw.org/reports/2003/ukraine0803/ukraine0803uk.pdf> (дата звернення: 21.06.2024)
33. Hemmings J., Hennessy K. *How psychology works: Applied psychology visually explained*. 2018. 255 p.

34. International Labour Organization: Global Wage Report 2018/19: What lies behind gender pay gaps. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcom/m/@publ/documents/publication/wcms_650553.pdf (дата звернения: 21.06.2024)
35. Japanese kanji dictionary “Japanese Words”. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://japanese-words.org/en/kanji> (дата звернения: 21.06.2024)
36. Maynard M. L. 101 Japanese idioms: Understanding Japanese language and culture through popular phrases. Lincolnwood, IL : Passport Books, 1993. 218 p.
37. National Institute of Mental Health: Eating Disorders. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/eating-disorders> (дата звернения: 21.06.2024)
38. Oxford English Dictionary, 2011. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.oed.com/dictionary/gender_n?tl=true (дата звернения: 21.06.2024)
39. Óscar Ramos Pilar Garcés University of Valladolid Japanese Women's Role: Past and Present. 2005. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.redalyc.org/pdf/361/36101106.pdf> (дата звернения: 21.06.2024)
40. Ogoshi Aiko Women and Sexism in Japanese Buddhism: A Reexamination of Shinran’s View of Women. 1993. [Электронный ресурс] – Режим доступа: [file:///C:/Users/User/Downloads/jjrs.crj-vol-59-ogoshi-aiko%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/jjrs.crj-vol-59-ogoshi-aiko%20(1).pdf) (дата звернения: 21.06.2024)
41. Prof. Nidham Sheet Hameed (PhD), Lect. Aseel M.F. Shukri: The Concept of 'Gender' According to Different Approaches
42. Perez Criado, Caroline. Invisible Women: Exposing Data Bias in a World Designed for Men / Caroline Criado Perez. New York: Abrams Press, 2019. 272 p.

43. Reverso Context Dictionary. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://context.reverso.net/translation/english-japanese/whore+%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD+%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA+reverso+context> (дата звернения: 22.06.2024)
44. Stoller R. J. Sex and Gender: The Development of Masculinity and Femininity. Taylor & Francis Group, 2020.
45. Spears R., McGarty C., Yzerbyt V. Y. Stereotypes as Explanations: The Formation of Meaningful Beliefs about Social Groups. Cambridge University Press, 2005.
46. Sexism and stereotypes in modern society: The gender science of Janet Taylor Spence. / ed. by W. B. Swann, J. H. Langlois, L. A. Gilbert. Washington : American Psychological Association, 1999. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://doi.org/10.1037/10277-000> дата звернения: 21.06.2024). (24)
47. Takemaru Naoko Women in the Language and Society of Japan: The Linguistic Roots of Bias. 2010. 240 p.
48. The Washington Post: Democracy Dies in Darkness: Who won't shut up in meetings? Men say it's women. It's not. Adam Grant. 2021. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/02/18/men-interrupt-women-tokyo-olympics/> (дата звернения: 21. 06. 2024)
49. The Fawcett Society: GENDER STEREOTYPES IN EARLY CHILDHOOD: A LITERATURE REVIEW. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.fawcettsociety.org.uk/gender-stereotypes-in-early-childhood-a-literature-review> (дата звернения: 22.06.2024).
50. The Children's Society: How gender roles and stereotypes affect young people. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/blogs/how-gender-roles-affect-young-people> (дата звернения: 22.06.2024).

51. Tanaka K. Surnames and Gender in Japan: Women's Challenges in Seeking Own Identity. *Journal of Family History*. 2012. Vol. 37, no. 2. P. 232–240. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://doi.org/10.1177/0363199011434684> (дата звернения: 22.06.2024)
52. The Sporting News EST 1886: Amanda Serrano and Heather Hardy are tired of the wage gap between women and men boxers. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.sportingnews.com/us/boxing/news/amanda-serrano-and-heather-hardy-are-tired-of-the-wage-gap-between-women-and-men-boxers/i9y4kap6xjdp16a39wmhdpli7> (дата звернения: 22.06.2024)
53. The Sporting News EST 1886: Amanda Serrano and Heather Hardy are tired of the wage gap between women and men boxers. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.sportingnews.com/us/boxing/news/amanda-serrano-and-heather-hardy-are-tired-of-the-wage-gap-between-women-and-men-boxers/i9y4kap6xjdp16a39wmhdpli7> (дата звернения: 22.06.2024)
54. United nations Treaty Collection: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&clang=_en (дата звернения: 21. 06. 2024)
55. Verve Letter "If you think women talk too much, it could be because you expect them to talk so little" Who actually owns the soundscape?" Anna Scholz. 2022. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://verveletter.substack.com/p/if-you-think-women-talk-too-much> (дата звернения: 21. 06. 2024)
56. WikipediA: The Free Encyclopedia: Menko. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://en.wikipedia.org/wiki/Menko> (дата звернения: 22.06.2024)

57. World Economic Forum: Accelerators Network: Japan Gender Parity Accelerator. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://initiatives.weforum.org/accelerators-network/japan> (дата обращения: 21. 06. 2024) (37)
58. Xiongya Gao Women Existing for Men: Confucianism and Social Injustice against Women in China. Vol. 10, No. 3, Race, Gender, and Class (2003), pp. 114-125
59. Yuya Adachi, WTW, article Japan: Gender pay gap disclosure requirement introduced. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.wtwco.com/en-hr/insights/2022/08/japan-gender-pay-gap-disclosure-requirement-introduced> (дата обращения: 21. 06. 2024)
60. Yusuke Tsugawa 1, Anupam B Jena 2, Jose F Figueroa 1, E John Orav 3, Daniel M Blumenthal 4, Ashish K Jha 5 Comparison of Hospital Mortality and Readmission Rates for Medicare Patients Treated by Male vs Female Physicians (22)
61. 日本国憲法 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=321CONSTITUTION> (дата обращения: 21. 06. 2024)
62. 「女」と「男」の組合せ漢字. 2019/9/30 TI. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://irumagakuen9ki.sakura.ne.jp/file/hiroba/hiroba-190930-onnna-to-otoko-kumiawasekanji-by-TI.pdf> (дата обращения: 21. 06. 2024)
63. ウィキペディア フリー百科事典 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ja.wikipedia.org/wiki/%E3%83%93%E3%83%83%E3%83%81> (дата обращения: 21. 06. 2024)
64. ウィキペディア フリー百科事典 [Электронный ресурс] – Режим доступа:

<https://ja.wikipedia.org/wiki/%E3%83%A4%E3%83%AA%E3%83%9E%E3%83%B3>
(дата звернення: 21. 06. 2024)

65. ウィキペディア フリー百科事典 [Електронний ресурс] –

Режим

доступу:

<https://ja.wikipedia.org/wiki/%E3%83%A4%E3%83%AA%E3%83%9E%E3%83%B3>
(дата звернення: 21. 06. 2024)

66. スタンドアップ! ; Author, 五十嵐貴久 ; Publisher, PHP 研究所,

2018 ; ISBN, 4569840655, 9784569840659 ; Length, 365 pages.